

การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะตำบลชัยเกษม
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

โดย

นางสาววรรณวิสา แสงจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะตำบลชัยเกษม
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดย

นางสาววรรณวิสา แสงจันทร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**A SURVEY OF THAI RURAL PEOPLE EMPOWERMENT : A CASE STUDY OF TAMBON
CHAIKASAME AMPHOE BANG SAPHAN PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE**

By

Wanwisa Sangchun

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เสนอโดย นางสาววรรณวิสา แสงจันทร์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.กฤษณา พัชรานิช)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. นพดล เหลืองภิรมย์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ)

...../...../.....

50601617 : สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : พลังประชาชน / การมีส่วนร่วม

วรรณวิสา แสงจันทร์ : การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะ ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.สุธรรม รัตนโชติ. 116 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับพลังประชาชนโดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางกายภาพ ทางสติปัญญา ทางอารมณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ ของประชาชนในตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับพลังประชาชน 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยใช้พลังประชาชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับตัวอย่าง จำนวน 356 คริวเรือน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติเพื่อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน One - way ANOVA และสร้างตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดยสมการถดถอยเชิงเส้นตรงพหุคูณ โดย กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” ในรายละเอียด การมีส่วนร่วมในความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับ “มากที่สุด” การมีส่วนร่วมทางกายภาพและการมีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับ “มาก” และการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระดับการศึกษาและระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน มีผลในทางบวกต่อระดับพลังประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบเพียงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและตำบลชัยเกษมเป็นพื้นที่หนึ่งในไม่กี่แห่งที่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพลังประชาชน ดังนั้น ควรศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ด้วยว่ามีระดับพลังประชาชนอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

50601617 : MAJOR PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORDS : PEOPLE EMPOWERMENT / PEOPLE PARTICIPATION / INVOLVEMENT

WANWISA SANGCHUN : A SURVEY OF THAI RURAL PEOPLE
EMPOWERMENT : A CASE STUDY OF TAMBON CHAIKASAME AMPHOE BANG SAPHAN
PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. SUDHAM
RATTANACHOT, Ph.D. 116 pp.

The objectives of the research were 1) to study the level of people empowerment on physically involved, intellectually involved, emotionally involved and sense of ownership of people in Tambon Chaikasame Amphoe Bangsaphan Prachuapkirikhan Province. 2) to study the factors affecting the level of people empowerment and 3) to suggest the guideline in developing the community by using people empowerment. This research collected the data through 356 sample by using questionnaires. The statistics had been applied to use were frequency, percentage, mean and standard deviation in describing the data. The One-way ANOVA was used to test the hypotheses. And multiple linear regression was used in constructing the model of relationships between dependent and independent variables. The results were found that the levels of involvement as a whole were "high" In the details, sense of ownership was "highest", physical and emotional involvement were considered as "high" and in intellectual was "moderate". In hypotheses testing it was found that education level and period of time living in community positively affected the level of people empowerment at $\alpha = 0.05$.

This research had known some factors affecting the level of people empowerment and involvement but Tambon Chaikasame was only one area had been studied. Therefore, the study should be done in other areas too. Because it might be helpful in community development.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student' signature.....

Thesis Advisor' signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม รัตนโชติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. กฤษฎา พัทธราวิช ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. นพดล เหลืองภิรมย์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และประชาชนทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

วรรณวิสา แสงจันทร์

มหาวิททยาลัยศิลาปากกร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามเชิงปฏิบัติ.....	3
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความหมายและแนวคิดของการเสริมสร้างพลัง	6
ความหมายและแนวคิดของทุนทางสังคม.....	20
ความหมายและแนวคิดของการมีส่วนร่วม	29
ความหมายและแนวคิดประชาสังคม	33
ความหมายและแนวคิดของชุมชนเข้มแข็ง	35
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	51
วิธีรวบรวมข้อมูล.....	52
อุปกรณ์และวิธีการ	52
การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	53

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
ผลการวิจัย	54
ข้อมูลลักษณะประชากร สังคมและเศรษฐกิจ ของกลุ่มตัวอย่าง	54
ระดับการมีส่วนร่วม	60
ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	62
ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม	103
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	104
สรุปผลการวิจัย.....	104
ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	104
ระดับการมีส่วนร่วม	105
การทดสอบสมมติฐาน	105
ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม	106
การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะที่ได้การวิจัย.....	106
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	108
บรรณานุกรม	109
ภาคผนวก	111
ประวัติผู้วิจัย	116

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	52
2	แสดงข้อมูลลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	57
3	ระดับการมีส่วนร่วม	60
4	ผลการทดสอบสมมติฐาน	63
5	ผลการทดสอบสมมติฐาน	63
6	ผลการทดสอบสมมติฐาน	64
7	ผลการทดสอบสมมติฐาน	64
8	ผลการทดสอบสมมติฐาน	65
9	ผลการทดสอบสมมติฐาน	65
10	ผลการทดสอบสมมติฐาน	66
11	ผลการทดสอบสมมติฐาน	66
12	ผลการทดสอบสมมติฐาน	67
13	ผลการทดสอบสมมติฐาน	68
14	ผลการทดสอบสมมติฐาน	68
15	ผลการทดสอบสมมติฐาน	69
16	ผลการทดสอบสมมติฐาน	70
17	ผลการทดสอบสมมติฐาน	71
18	ผลการทดสอบสมมติฐาน	72
19	ผลการทดสอบสมมติฐาน	73
20	ผลการทดสอบสมมติฐาน	73
21	ผลการทดสอบสมมติฐาน	74
22	ผลการทดสอบสมมติฐาน	75
23	ผลการทดสอบสมมติฐาน	75
24	ผลการทดสอบสมมติฐาน	76
25	ผลการทดสอบสมมติฐาน	77
26	ผลการทดสอบสมมติฐาน	77

ตารางที่		หน้า
27	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	78
28	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	79
29	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	79
30	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	80
31	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	81
32	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	81
33	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	82
34	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	83
35	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	83
36	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	84
37	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	85
38	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	86
39	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	86
40	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	87
41	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	88
42	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	88
43	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	89
44	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	90
45	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	91
46	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	92
47	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	93
48	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	94
49	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	95
50	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	96
51	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	98
52	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	100
53	ผลการทดสอบสมมติฐาน.....	102

ตารางที่		หน้า
54	ความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ระหว่างลักษณะประชากร สังคมและเศรษฐกิจ กับระดับการมีส่วนร่วม	103
55	ระดับการมีส่วนร่วม	105
56	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	106

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	องค์ประกอบการสร้างพลังประชาชน	9
2	ขั้นตอนของการเสริมสร้างพลัง	18
3	ระบบทุนทางสังคม	22
4	วัฏจักรของกระบวนการทุนทางสังคม.....	22
5	กรอบความคิดกระบวนการทุนทางสังคม	28

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

การพัฒนาชนบทของประเทศไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาด้านวัตถุ ระบบเศรษฐกิจมากกว่าที่จะพัฒนาบุคคลและคุณภาพชีวิต ทำให้สังคมเกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ยาเสพติด โสเภณี ตลอดจนปัญหาด้านศีลธรรม ความเสื่อมโทรมในสังคม

ผลของการพัฒนาทำให้ชุมชนละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิมในท้องถิ่น เกิดการแข่งขันและแก่งแย่ง การเอาใจเอาเปรียบ การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แต่ก็ยังมีชุมชนหรือหมู่บ้านบางแห่งที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี 2534 : 82-83) การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านจะดำรงอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น การพัฒนาจึงควรเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านมีความเข้มแข็งจะทำให้การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ สามารถสำเร็จได้โดยง่าย และต่อต้านการเอาใจเอาเปรียบจากภายนอกได้

ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่จะเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ เป็นเศรษฐกิจของคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้กับคนส่วนน้อยแต่ที่คนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนมีความเป็นบูรณาการ ซึ่งล้วนอยู่ในพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของไทย (ประเวศ วะสี 2541 : 44) การสร้างพลังให้กับชุมชน โดยสนับสนุนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้สามารถกำหนดวิถีชีวิต คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนหรือหมู่บ้านได้ ซึ่งการรวมคนเพื่อทำกิจกรรมนี้ทำให้เกิดพลังเป็นทวีคูณ และการรวมพลังก็สามารถแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัย

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนหรือหมู่บ้าน การพัฒนาและเสริมสร้างพลังประชาชนให้เกิดความเข้มแข็งเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก และมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายกลุ่ม ได้แก่ ประชาชน ข้าราชการ นักพัฒนา นักวิชาการ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบต่างๆ อีก เช่น นโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ความเชื่อ ฯลฯ การพัฒนาชุมชนต้องมองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายซึ่งนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งเป็นช่องทางที่สำคัญต่อการเสริมสร้างพลังประชาชนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทุกๆ ด้านนั้น ส่งผลให้ทุกกลุ่มทุกองค์กรต้องปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานและเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับการทำงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถและปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อองค์กรไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน หน่วยงานราชการทั้งหลายต้องปรับเปลี่ยนบทบาทวิธีการทำงานให้สอดคล้องและรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้าง การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มีการทำงานเป็นทีม มีการกระจายอำนาจ มีอิสระในการปฏิบัติงานในระดับผู้ปฏิบัติ และระบบงานมีการปรับลดขั้นตอนการทำงาน ยืดผลลัพธ์ มีการตัดสินใจในระดับปฏิบัติ ติดตามความสามารถในการบริหารจัดการ จากการศึกษาของลาสชิ่งเจอร์ (Laschinger 1999) อธิบายว่าพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรที่จะได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจจะถูกตอบสนองจากสภาพแวดล้อมในการทำงานและสถานการณ์ต่างๆ ได้รับพลังอำนาจ 2 อย่าง คือ พลังอำนาจแบบเป็นทางการ (formal power) และพลังอำนาจแบบไม่เป็นทางการ (informal power)

แม้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม ชุมชน สังคม วิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองน้อยลง แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อ ที่มีมาแต่ในอดีตได้ทั้งหมด จะเห็นได้จากการที่ชุมชนหลายแห่งได้มีการทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบขององค์กรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการ โดยอาศัยทุนทางสังคมและพลังของประชาชนในชุมชน ทำให้องค์กรเหล่านั้นสามารถยืนหยัดอยู่ได้ สมาชิกขององค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็ดีขึ้นด้วย จึงเป็นที่น่าสนใจว่าพลังประชาชนจะมีความสัมพันธ์อย่างไรต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาระดับพลังประชาชนในตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางกายภาพ การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา การมี

ส่วนร่วมทางอารมณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

(2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับพลังประชาชนตาม เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนเครือข่ายในชุมชน ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

(3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ความรู้เกี่ยวกับพลังประชาชน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงระดับพลังประชาชนในตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางกายภาพ การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

2. ทำให้ทราบถึงระดับพลังประชาชนกับ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนเครือข่ายในชุมชน ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

3. เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ความรู้เกี่ยวกับพลังประชาชน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะตำบล ชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จะทำการศึกษาจากหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ใน พื้นที่ตำบลชัยเกษม จำนวน 12 หมู่บ้าน 3,246 ครัวเรือน โดยจะทำการวิจัยช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2552 โดยมีขอบเขตเนื้อหา ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวน สมาชิกในครัวเรือน จำนวนเครือข่ายในชุมชน ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน และการได้รับ ข้อมูลข่าวสาร

ตัวแปรตาม คือ ระดับพลังประชาชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางกายภาพ การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

นิยามเชิงปฏิบัติการ

1. พลังประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมทางกายภาพ การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

2. เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตรานามบัญญัติ (nominal scale)

3. อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตราอันดับ (ordinal scale)

4. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตราอันดับ (ordinal scale)

5. อาชีพ หมายถึง อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งตอบได้เพียง 1 ข้อ จะใช้การวัดตามมาตรานามบัญญัติ (nominal scale)

6. รายได้ต่อเดือน หมายถึง รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตราอัตราส่วน (ratio scale)

7. สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพสมรสปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตรานามบัญญัติ (nominal scale)

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตราอันดับ (ordinal scale)

9. การมีเครือข่ายในชุมชน หมายถึง จำนวนเครือข่ายที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยให้นับทุกคน จะใช้การวัดตามมาตราอัตราส่วน (ratio scale)

10. ระยะเวลาในการอยู่อาศัยอยู่ในชุมชน หมายถึง ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้การวัดตามมาตราอันดับ (ordinal scale)

11. การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จะใช้การวัดตามมาตรานามบัญญัติ (nominal scale)

12. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมทางกายภาพ (physically involved) , การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (intellectually involved) , การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotionally involved) และความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) จะใช้การวัดตามมาตราอันตรภาค (interval scale) โดยที่

การมีส่วนร่วมทางกายภาพ (physically involved) หมายถึง การร่วมกันทำงานโดยใช้กำลังกาย

การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (intellectually involved) หมายถึง การร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ตลอดจนร่วมในการมีวิสัยทัศน์ (Shared vision)

การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotionally involved) หมายถึง การมีความรัก ความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานและชุมชน

ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) หมายถึง ความรู้สึกว่าจะต้องมีส่วนร่วมทาง
กาย ทางสติปัญญา และทางอารมณ์ ประกอบกันจนทำให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ได้รวบรวมเอกสาร ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยแบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. ความหมายและแนวคิดของการเสริมสร้างพลัง
2. ความหมายและแนวคิดของทุนทางสังคม
3. ความหมายและแนวคิดของการมีส่วนร่วม
4. ความหมายและแนวคิดของชุมชนเข้มแข็ง
5. ความหมายและแนวคิดของประชาสังคม
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คำว่า การเสริมสร้างพลัง (Empowerment) มาจากภาษาลาตินว่า “potere” ที่แปลว่า มีความสามารถ em เป็นคำนำหน้าทีแปลว่า เป็นสาเหตุให้ หรือทำให้เกิดด้วย ซึ่งตามความหมายของ em เป็นการสะท้อนความหมายของ “กระบวนการ” คำต่อท้าย “ment” หมายถึง “ผลลัพธ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สิ่งของ หรือ การกระทำที่เกิดขึ้น”ความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตนชุมชนและสังคม ความหมายของการเสริมสร้างพลังขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ในวงการหรือสาขาใด ยกตัวอย่างในการให้คำจำกัดความ ความหมายจะแตกต่างกันไปเมื่อนำไปใช้ในกลุ่มบุคคลและบริบทที่แตกต่างกัน (Gibson 1991 : 258) อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ความหมายของการเสริมสร้างพลังดังนี้

Rappaport (1987 : 109) ได้ให้คำจำกัดความของการสร้างพลังว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลกลุ่ม และชุมชนมีความสามารถในการควบคุมชีวิตของตนเอง

Minkler (1990 : 120) กล่าวว่า การสร้างพลังเป็นกระบวนการที่บุคคลและชุมชนมีความสามารถในการควบคุมและร่วมมือกันกระทำในการเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อม

Wallerstein and Bernstein (1988 : 245) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Aption Process) ที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน สามารถควบคุมตนเอง หรือมี

ความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตนเองและสังคม

Chandler (1992 : 48) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง การช่วยให้ผู้อื่นให้มีความรู้สึก มั่นคงมั่นใจในตนเองและในงาน จนเขาสามารถตัดสินใจและจัดการกับงานของตนเองได้ จนประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้

Hawks (1992 : 179) ให้ความหมายการเสริมสร้างพลังว่า เป็นกระบวนการระหว่างบุคคลในการจัดหาทรัพยากร เครื่องมือและสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนา การสร้างและการเพิ่มพูนประสิทธิภาพ ความสามารถของบุคคลเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของทั้งบุคคลและองค์การ

Clifford (1992 : 203) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการการพัฒนาชีวิตของคนที่ไม่มีอำนาจ ให้เป็นคนที่มีความอำนาจในตนเอง มีความรู้สึกมั่นใจเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอิสระ และรู้สึกชีวิตมีคุณค่า

Tabbit (1993 : 108) การเสริมสร้างพลังในงาน หมายถึง การสร้างและสนับสนุนสภาพแวดล้อมในการทำงานให้พนักงานได้เอื้อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง และมีพฤติกรรมที่แสดงผลในการสร้างสรรค์ในแง่บวกกับภาระ (Mission) ขององค์การ

Rodwell (1996 : 112) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นได้โดยตนเองจากความสามารถของบุคคลที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ในสิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ

Gibson (1991 : 118) ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างพลังเป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคมของการแสดงการยอมรับชื่นชม (Recognizing) การส่งเสริม (Promoting) การพัฒนาและการเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเอง และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือชีวิตของตนเองได้

ปณิธาน รัตนะ (2541 : 145) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลและกลุ่มต่าง ๆ สามารถแสดงออกซึ่งความต้องการ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

สมจิต สุคนธสวัสดิ์, วัลลา ตันตโยทัย และรวมพร คงกำเนิด (2543 : 87) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของบุคคล

ครอบครัว หรือชุมชน ในการควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิต เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีพลัง มีความผาสุก และมี

อำนาจมากขึ้นในการตัดสินใจ การเลือกใช้แหล่งประโยชน์ต่าง ๆ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ กระบวนการนี้มีขึ้นตอนจากการเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ และประสบการณ์ตรงในการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเอง ควบคุมตนเอง โดยใช้พลังอำนาจได้อย่างเต็มศักยภาพ

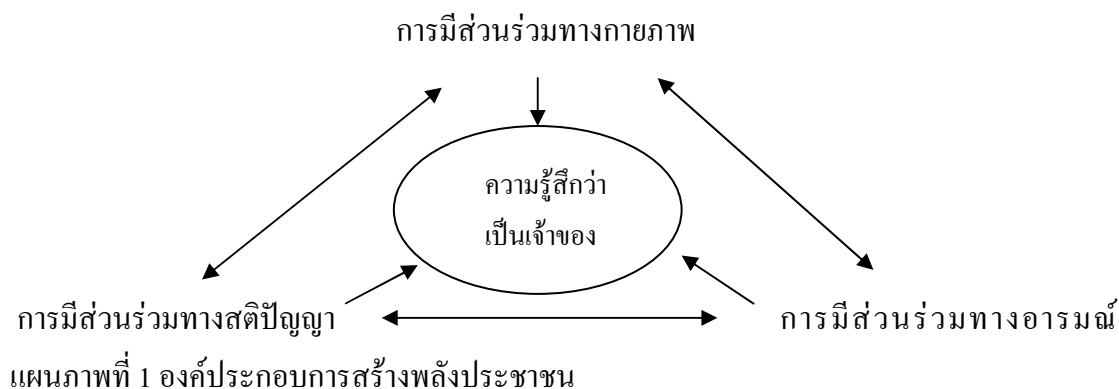
อวยพร เชื้อนแก้ว (2540 : 121) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่เสริมสร้างให้บุคคลมีพลังอำนาจในการควบคุมชีวิตของตน เป็นกระบวนการทางสังคมที่แสดงถึงการยอมรับ การส่งเสริมช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้บุคคลเกิดความสามารถที่จะดำเนินการสนองความต้องการของตนเอง แก้ปัญหาของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อเกิดความรู้สึกสามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้

อรพรรณ ขจรบุญ (2543 : 89) การเสริมสร้างพลังงาน หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่สนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลตระหนักรู้คุณค่า ความสามารถแห่งตน รู้สึกว่ามีอำนาจในการควบคุมชีวิตตนเอง สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาศักยภาพ ตลอดจนจัดโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาความสามารถของบุคคล ให้รับรู้ถึงความสำเร็จ และพึงพอใจในชีวิต

สายฝน พิทักษ์ (2542 : 57) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลกลุ่มคน หรือชุมชน สามารถพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจเลือกชีวิตของตน สามารถควบคุมและจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลกระทบต่อชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่น รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และรู้สึกมีพลังอำนาจในตนเองที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ตลอดจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

การมีส่วนร่วมและการสร้างพลังให้แก่พนักงาน (empowerment involvement and empowerment) ต่างมีความหมายคล้ายๆ กันแต่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันตัดสินใจและร่วมกันทำงาน ตลอดจนร่วมกันได้รับประโยชน์ ส่วนการสร้างพลังพนักงานเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงทั้งทางกาย สติปัญญา และทางอารมณ์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทั้งในการกำหนดสิ่งนำเข้า (input) ร่วมในกระบวนการผลิต (process) และร่วมในการรับผล (result) แต่การสร้างพลัง เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมทั้งทางกายภาพ ทางสติปัญญา และทางอารมณ์

จากความหมายของการสร้างพลังที่ว่า “การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในระบบการบริหาร และจัดการองค์กรทั้งทางกายภาพ สติปัญญา และอารมณ์จนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ” แนวความคิดของการสร้างพลังจึงประกอบด้วยองค์ประกอบ ตามรูป

การมีส่วนร่วมทางกายภาพ (physically involved)

หมายถึง การร่วมกันทำงานโดยใช้กำลังกาย เช่น ร่วมกันจำแนกสินค้าด้วยคุณภาพ ออกจากสินค้ามีคุณภาพตามมาตรฐาน ร่วมกันทำกิจกรรม 5ส เหล่านี้เป็นต้น

การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา (intellectually involved)

หมายถึง การร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ตลอดจนร่วมในการมีวิสัยทัศน์ (Shared vision)

การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotionally involved)

หมายถึง การมีความรัก ความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานและองค์กร ร่วมรู้สึกโกรธเมื่อเพื่อนร่วมงานหรือองค์กรได้รับความลำบากและร่วมกันยินดีเมื่อเพื่อนหรือองค์กรประสบความสำเร็จ

ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership)

หมายถึง ความรู้สึกว่าจะต้องมีส่วนร่วมทางกาย ทางสติปัญญา และทางอารมณ์ ประกอบกันจนทำให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของกิจการ ตัวเองจะต้องรับทั้งความดีและความชั่วที่เกิดขึ้น ตัวเองจะต้องรับทั้งประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้น เหล่านี้เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างพลัง หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นจากความหมายของบุคคลที่เรียนรู้จากประสบการณ์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้รับการส่งเสริมจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ในสิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ ให้สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่าง ควบคุม จัดการ และตัดสินใจเรื่องราวหรือสถานการณ์ให้ตนเองสำเร็จตามเป้าหมาย โดยใช้ความรู้ความสามารถตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่

ในส่วนของการเสริมสร้างพลังแก่ชุมชน (Israel 1994, อ้างถึงใน ชนวนทอง ธนะสุกาญจน์ 2546 : 38) ได้ให้นิยามไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ควบคุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระดับต่าง ๆ ทั้งปัจเจกบุคคลองค์กรและชุมชน เป็นการดูความสัมพันธ์ของระดับต่าง ๆ กับรูปแบบของการเกิดความเครียด เช่น Stress การเกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพ ตามแนวคิดของ Israel การเสริมพลังทางจิตวิทยา หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจที่จะจัดการชีวิตตนเอง โดยใช้มุมมองเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ กระแสสังคมการเมืองและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศักยภาพของตนเอง และกลุ่มในสังคมของตนในการที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยคนนั้นต้องมี

1. ความคาดหวังในความสามารถและศักยภาพของตนเอง
2. ความรู้สึกในการควบคุมจัดการในเรื่องนั้น
3. กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะตัดสินใจในองค์กรหรือกลุ่มคน

พลังอำนาจระดับบุคคลเชื่อมต่อกับระดับชุมชนที่การพัฒนาความสามารถที่จะจัดการให้เกิดการกระทำ การสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่น และทักษะการแสดงออกทางการเมือง

ชุมชนที่มีพลัง คือ ชุมชนที่ทั้งบุคคลและองค์กรได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรมีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคล และการเมืองที่ชัดเจน จนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน

Rissel (1994, อ้างถึงใน ชนวนทอง ธนะสุกาญจน์ 2546 : 21) ได้นิยามชุมชนที่มีพลังว่า เป็นชุมชนที่มีการยกระดับพลังอำนาจทางจิตวิทยาของบุคคลในกลุ่มสมาชิก มีการร่วมกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลในกลุ่ม และบรรลุการกระจายทรัพยากรหรือการตัดสินใจที่เหมาะสมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

วิธีการดำเนินการสร้างพลัง

1. การสร้างพลังในระดับบุคคล

พลังอำนาจไม่ใช่ความสามารถที่มีมาแต่กำเนิด แต่เป็นความสามารถที่พัฒนาให้เกิดขึ้นได้ในบุคคล กระบวนการที่ทำให้บุคคลพัฒนาพลังอำนาจขึ้นมาได้เรียกว่า การสร้างเสริมพลัง (Empowerment) ซึ่งหมายถึง การมุ่งพัฒนาให้เกิดศักยภาพหรือความสามารถ ความมีประสิทธิภาพ ความแรงในการทำกิจกรรม หรือในการดำรงชีวิต ที่ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาขีดความสามารถใน

การควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิต การทำงาน ความสำเร็จและความเป็นอยู่ของตนเอง เป็นกระบวนการส่งเสริมที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือกัน ความเท่าเทียมกันการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การถ่ายเทอำนาจให้เกิดความเสมอภาคกัน

ปัจจัยนำที่จะทำให้บุคคลเกิดกระบวนการเสริมสร้างพลัง ก็คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท (Commitment) ความผูกพัน (Bond) และความรัก (Love) ของบุคคลได้แก่ ความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) และเป้าหมายในชีวิต (Determination) โดยมีความคับข้องใจ (Frustration) ความขัดแย้ง ปัญหาหรืออุปสรรคเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าสู่ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการ บุคคลจะสามารถเข้าสู่กระบวนการเสริมสร้างพลังได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยในบุคคล และปัจจัยระหว่างบุคคล

ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่

1. ค่านิยม (Values) ค่านิยมส่วนตน เช่น การมีความรักในตนเอง นับว่าเป็นปัจจัยภายในบุคคลที่เป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบ

2. ความเชื่อ (Beliefs) ความเชื่อจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากที่เกิดขึ้นการที่บุคคลมีการเชื่อถือมีการมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแง่ดี จะเกิดพลังในการที่จะพยายามแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่ดี ความเชื่ออาจรวมถึงความเชื่อในทางศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย

3. เป้าหมายในชีวิต (Determination) เกิดจากการที่บุคคลมีพลังความเข้มแข็งและแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยจะพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้รับสิ่งที่ดีที่สุดถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคหรือปัญหาใด ๆ ก็ตาม ซึ่งปัจจัยทั้งที่กล่าวมาทั้งหมดจะส่งผลต่อการเกิดกระบวนการเสริมสร้างพลังของบุคคลทุกขั้นตอน

4. ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) ประสบการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาและประสบการณ์ที่บุคคลได้รับการศึกษา จากการอ่านหนังสือตำราวิชาการต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีแนวทางสำหรับการจัดการควบคุมสถานการณ์นั้น ๆ

ปัจจัยระหว่างบุคคล ได้แก่

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) จากหลาย ๆ แหล่ง เช่น จากคู่สมรส สมาชิกในครอบครัวบุคคลสำคัญในชีวิต รวมถึงญาติ ซึ่งมีส่วนร่วมสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำให้กำลังใจ ให้การประคับประคอง และให้ความเชื่อมั่น แหล่งสนับสนุนต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลมีการเสริมสร้างพลังได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างพลัง การเสริมสร้างพลัง จะได้รับความสนใจก็ต่อเมื่อมีความพร้อม หรือขาดหายไปของอำนาจ หรือมีการสูญเสียอำนาจไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตาม เมื่อเกิดภาวะดังกล่าวขึ้นก็จะเห็นถึงความสำคัญของความรู้สึกที่มีอำนาจในการควบคุมสถานการณ์และจะคิดวิธีการเพื่อพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพในตนเอง สามารถจัดการแก้ปัญหาหรือสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

กระบวนการเสริมสร้างพลังในองค์กร

การสร้างพลังให้เกิดขึ้นในองค์กรนั้น มีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การกำหนดค่านิยมและการสื่อสารความหมายของการเสริมสร้างพลังในงานแก่สมาชิกในองค์กร (Defining and Communicate) ในแต่ละองค์กร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดค่านิยมของการเสริมสร้างพลังในงานขององค์กรของตน โดยปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและวัฒนธรรมขององค์กรนั้น ๆ รวมทั้งนอกจากผู้บริหารจะต้องกำหนดค่านิยมที่ชัดเจนแก่สมาชิกแล้วควรจะต้องมีการเผยแพร่สื่อสารให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้เข้าใจด้วย ซึ่งการกำหนดค่านิยมนี้จะเป็พื้นฐานทำให้สมาชิกเข้าใจและสามารถสื่อสารเผยแพร่เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังในงานให้แก่บุคคลอื่น ๆ ได้ การเผยแพร่ในองค์กรจะต้องมีการแสดงออกให้ชัดเจนเป็นอิสระเปิดเผยในลักษณะ เช่น มีการเผยแพร่ในสาธารณะ มีการตีประกาศ ออกเป็นนโยบายขององค์กร มีการชี้แจงและแจ้งข้อมูลต่าง ๆ ที่ทันสมัยตลอดเวลา เป็นต้น ซึ่งการกำหนดค่านิยมและการสื่อสารความหมายของการเสริมสร้างพลังในงานให้แก่สมาชิกในองค์กรทราบเป็นสิ่งที่ยากมาก เนื่องจาก

1.1 การเสริมสร้างพลังเป็นแนวคิดที่เข้าใจค่อนข้างยาก รวมทั้งมีความคล้ายคลึงกับการมอบหมายงาน (Delegation)

1.2 เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง ที่สมาชิกทุกคนควรกระทำให้เกิดขึ้นในการทำงาน แต่เป็นแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกับการเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรเคยปฏิบัติมาแต่เดิม

1.3 มีแนวคิดและโครงการจำนวนมากมายที่ถูกผลักดันให้เกิดขึ้นในองค์กรจนอาจทำให้สมาชิกสับสนได้ เช่น TQM, Re-engineering เป็นต้น

ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้บริหารมากในการที่จะกำหนดนิยาม และมีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังในงานให้สมาชิกในองค์กรทราบและเข้าใจ เพื่อให้เกิดผลดีแก่การเสริมสร้างพลังในงานให้เกิดขึ้นกับองค์กรในขั้นตอนต่อไป

2. กำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ (Set Goals and Strategies) ซึ่งการกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์นี้ก็จะขึ้นอยู่กับข้อกำหนดค่านิยมของการเสริมสร้างพลังในงานของแต่ละองค์กรนั่นเอง ถ้าผู้บริหารสามารถอธิบายความหมายได้ชัดเจน การกำหนดเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการเสริมสร้างพลังก็จะสะดวกยิ่งขึ้น การกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการเสริมสร้างพลังแก่สมาชิกให้เหมาะสมและชัดเจนตามความหมายที่ให้ไว้ของแต่ละองค์กรนั้น ๆ

3. การอบรม (Train) โดยองค์การควรจัดให้มีการเสริมสร้างความรู้และทักษะแก่สมาชิกในการเสริมสร้างพลังในงานให้สมาชิกได้ทราบถึงมาตรฐานหรือเกณฑ์ในการเสริมสร้างพลัง ให้เข้าในการเสริมสร้างพลังที่แท้จริง และประยุกต์ใช้กระบวนการเสริมสร้างพลังให้เหมาะสมกับเป้าหมาย ซึ่งการเสริมสร้างความรู้และทักษะนี้จะรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกด้วยให้สามารถแก้ปัญหาและใช้ความรู้ในการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในองค์การอย่างถาวรในด้านต่าง ๆ เช่น

3.1 ด้านความสามารถในงาน (Business Competences) เช่น กลยุทธ์ในการคิด กลยุทธ์ในการวางแผน กลยุทธ์ในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ทักษะในด้านการจัดการกับทรัพยากรในการบริหาร เป็นต้น

3.2 ด้านความสามารถในการพัฒนาการปฏิบัติงาน (Performance Improvement competences) เช่น เทคนิคการบังคับบัญชาในงาน การวางแผนเพื่อพัฒนาโครงการ เป็นต้น

3.3 ด้านความสามารถส่วนบุคคล (Personal Competences) เช่น ในด้านการคิดอย่างวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

4. การปรับปรุงโครงสร้างองค์การ (Adjust the Organization's Structure) การปรับปรุงโครงสร้างขององค์การให้สามารถเข้าถึงการเสริมสร้างพลัง รวมไปถึงการลดการบริหารจัดการลดการควบคุมอำนาจโดยผู้บริหาร และการปรับปรุงโครงสร้างขององค์การในการเสริมสร้างพลังนั้นจะประกอบด้วยอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

4.1 กำจัดงานซึ่งไม่ได้เกิดการร่วมกันกำหนดค่านิยม (Eliminating Jobs that of not add Value) ซึ่งงานเหล่านี้ ได้แก่ งานที่เกิดขึ้นจากการกำหนดโดยใช้คำสั่งของผู้บังคับบัญชา งานที่ต้องอาศัยผู้ช่วยเหลือ งานที่ต้องมีการถูกตรวจและควบคุมตลอดเวลา รวมไปถึงงานที่ต้องอาศัยผู้บังคับบัญชานี้แนะหรือสอนตลอดเวลา เป็นต้น

4.2 รวมงานให้เป็นอันดับเดียวกัน (Combining Jobs into Natural Unites) โดยการทำงานต่าง ๆ นั้นถ้ามีการรวมงานกระทำเป็นทีม จะส่งผลทำให้เกิดพลังในการทำงานและจะทำให้ผลงานออกมามีดีกว่าที่จะทำงานโดยสมาชิกแต่ละบุคคล

4.3 กำจัดชั้นของการบริหารและการควบคุม (Reducing Layers of Management and Supervision) โดยเฉพาะถ้าในองค์กรนั้นประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการยากที่ผู้บริหารจะควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของสมาชิกได้ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องใช้กลวิธีในการเสริมสร้างให้สมาชิกสามารถใช้ศักยภาพของตนเองให้มีส่วนร่วมในการทำงานและสามารถควบคุมการปฏิบัติงานตนเองได้ ซึ่งกระบวนการในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรขั้นนี้จะสามารถเอื้อประโยชน์และพัฒนาความสามารถให้สมาชิกสามารถมีพลังในการทำงานได้

5. การปรับปรุงระบบขององค์กร (Adjust The Organization's System) ซึ่งระบบต่าง ๆ ในองค์กรนั้นมีหลากหลายและกว้างขวางมาก เช่น ระบบการผลิต ระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งถ้าบริหารเป็นกระบวนการของการปฏิบัติงานแล้วจะรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในกระบวนการตั้งแต่การนำเข้า (Input) จนกระทั่งถึงผลผลิต (Output) โดยรวมไปถึงระบบการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยระบบต่าง ๆ ในองค์กรนั้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับการเสริมสร้างพลังในงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในด้าน ระบบค่าตอบแทน การส่งเสริมพัฒนา การให้รางวัล การอบรม และการควบคุม เป็นต้น โดยองค์กรต้องมีการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ให้เอื้อประโยชน์และสอดคล้องกับการเสริมสร้างพลังในงาน ซึ่งเงื่อนไขในการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ในองค์กรนั้นประกอบด้วย

5.1 การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของแต่ละระบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเสริมสร้างพลังในงานในการพัฒนาและขยายความสามารถของสมาชิก

5.2 การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของระบบให้ชัดเจน และได้รับการยอมรับโดยสมาชิกที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรนั้น ๆ

5.3 ปรับปรุงให้สมาชิกใช้ระบบนั้น ๆ สามารถจัดการและควบคุมระบบนั้นได้ด้วยตนเอง

6. การประเมินผลการพัฒนา (Evaluation and Improve) การประเมินผลควรดำเนินการในทุกขั้นตอนของกระบวนการการเสริมสร้างพลัง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการเสริมสร้างพลัง โดยมีการประเมินตั้งแต่ตัวบุคคลหรือสมาชิกในองค์กร ผู้รับบริการและทรัพยากร รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อทราบปัญหา และดำเนินการพัฒนาปรับปรุงการเสริมสร้างพลังในงานแก่สมาชิกให้ดียิ่งขึ้น

พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรจะถูกตอบสนองจากสภาพแวดล้อมในการทำงานและสถานการณ์ต่าง ๆ ในองค์กร ซึ่งอำนาจถูกได้รับมาจากแหล่งต่าง ๆ 2 แหล่ง ดังนี้

1. อำนาจที่เป็นทางการ (Formal Power) เป็นอำนาจที่พบในงานซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจนในองค์กร (Visible) เป็นอำนาจที่เกิดจากงานซึ่งมีความยืดหยุ่น (Flexible) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative) และมีการพัฒนา (Adaptive) รวมทั้งเป็นอำนาจซึ่งมีความสอดคล้องกับหน้าที่ขององค์กร (Relevance) เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

2. อำนาจที่ไม่เป็นทางการ (Informal Power) เป็นอำนาจที่พัฒนาซึ่งมาจากความสัมพันธ์ของสมาชิกต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในองค์กรนั้น ๆ เป็นอำนาจที่เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกซึ่งเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่น กลุ่มผู้สนับสนุน (Sponsors) กลุ่มผู้บริหาร (executives) กลุ่มสมาชิก (Subordinates) เป็นต้น

ซึ่งแหล่งอำนาจที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนี้มีความสำคัญกับสมาชิกในองค์กรให้สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ในการปฏิบัติงานในองค์กร ให้ได้มาซึ่งการเสริมสร้างพลังในงานนั่นเอง รวมทั้งอธิบายว่าถ้าสมาชิกได้รับอำนาจจากทั้ง 2 แหล่งเพิ่มมากขึ้น จะส่งผลทำให้สามารถเข้าถึงโครงสร้างอำนาจและโครงสร้างโอกาส และมีผลทำให้สมาชิกมีทัศนคติที่ดีในงาน รวมทั้งมีพฤติกรรมการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีการเสริมสร้างพลังในชุมชน

หัวใจของการเสริมสร้างพลัง คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมได้เสีย เกิดผลของการเรียนรู้ โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีหลักการสำคัญดังนี้

1. รวมพลังใจ การที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมด้านใดก็ตามขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญหรือการรวมคน เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกันเกิดความรักความสามัคคี ความเอื้ออาทร มีความสนใจ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันทำให้เกิดจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาท้องถิ่น การร่วมกัน ร่วมใจ เป็นการส่งเสริมให้เกิดประชาคมหรือเวที

2. ประชาชน โดยใช้ประเด็นที่ชุมชนสนใจมา เป็นเครื่องมือในการรวมคน ซึ่งที่สำคัญคือ การค้นหาผู้นำที่มีจิตวิญญาณ มีอุดมการณ์ ต่อสถานการณ์หรือประเด็นต่าง ๆ ที่ชุมชนสนใจให้ได้โดยการเสนอคนตามความสมัครใจหรือให้ชุมชนเป็นผู้เสนอ ผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น จิตใจอาสาสมัคร อาจเป็นพระภิกษุหมอมอพื้นบ้าน นักพัฒนาและข้าราชการยุคใหม่ ฯลฯ หากเราสามารถรวมพลังใจของผู้นำ

3. เหล่านี้ได้จะทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลังและรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานในขั้นต่อไปประสบความสำเร็จ

4. การระดม “พลังความคิด” เมื่อรวมคนได้แล้วขั้นตอนต่อไป คือ “การร่วมคิด” โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จาประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน รวมทั้งกำหนด

แนวทาง วิธีการและแผนงานในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ สร้างสรรค์ และยั่งยืน

5. ก่อเกิด “พลังการจัดการ” ขั้นตอนนี้จะเกิด “การร่วมทำ” ดำเนินงานตามแนวทาง วิธีการ และแผนงานที่กำหนดในขั้นตอนที่ 2 สิ่งที่ต้องทำในขั้นตอนนี้ คือการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี เช่น การแบ่งบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคี การพัฒนาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มีความเคารพนับถือและให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันและกันมีความจริงใจต่อกัน มีความเอื้ออาทร และความหวังดี ระหว่างสมาชิก ย่อมทำให้การดำเนินงานราบรื่น และมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิผล

6. สร้าง “ภูมิปัญญา” การขับเคลื่อนกิจกรรมแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมใด ๆ ก็ตาม สิ่งที่เราคาดเดาได้ก็คือ การสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นการติดตามประเมินผลโดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงานผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายภาคเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อทักษะองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ นำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และเป็นชุมชนที่มีพลังมากขึ้นเรื่อย ๆ

เห็นได้ว่า คำว่า “การสร้างพลัง” จะเกี่ยวข้องกับการมีความสามารถในการควบคุม และเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับต่างมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับอื่น ๆ ด้วย แนวคิดของการสร้างพลังจึงถูกจัดให้เป็นแนวคิดทฤษฎีที่คำนึงถึงบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมที่พบว่าบุคคล และสังคมรอบข้างจะถูกปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา บางครั้งบุคคลไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือชีวิตประจำวันของตนได้โดยลำพัง เพราะได้รับผลกระทบจากสังคมรอบข้าง หรือข้อจำกัดของโครงสร้างต่าง ๆ แนวคิดการสร้างพลังจะเน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล และส่งเสริมการรวมกลุ่มกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อม การสร้างพลังจึงเป็นแนวคิดที่สมิรนามาประยุกต์ใช้ในงานสุขศึกษาแนวแนวคิดเดิมที่มุ่งให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยกล่าวโทษว่าเป็นความผิดของบุคคลหรือประชาชนที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพไปในทิศทางที่เจ้าหน้าที่ได้ให้สุขศึกษา หรือให้คำแนะนำมิได้ คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพ แนวคิดการสร้างพลังจึงได้มีการนำมาใช้ทั้งในสถานพยาบาล โรงเรียน และชุมชน โดยเฉพาะใช้กันมากในโครงการสุขภาพในชุมชนและในโรงเรียน ได้แก่ การนำแนวคิดการสร้างพลังไปใช้ในบางโครงการได้เน้นเฉพาะการสร้างพลังในระดับบุคคล เช่น ในสาขาวิชาชุมชน หรือโครงการฝึกอบรมทักษะในการดำรงชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ในนักเรียนของบอทวินและวิลด์ ดังนั้น แนวคิดการศึกษา

เพื่อสร้างพลังเป็นรูปแบบทางการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานสุศึกษา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระดับบุคคล ชุมชน และสังคมสอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นจากความสามารถของบุคคลที่เรียนรู้จากประสบการณ์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้รับการส่งเสริมจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ในสิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ ให้สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่าง ควบคุม จัดการ และตัดสินใจเรื่องราวหรือสถานการณ์ให้ตนเองสำเร็จตามเป้าหมาย โดยใช้ความรู้ความสามารถตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ Empowerment เป็นตัวแปรที่ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ และบุคลิกภาพ แบบรุกหน้า (Proactive) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง นโยบาย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเป็นจริงเป็นจัง โดยมี

ทฤษฎีกระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชน

การสร้างกระบวนการเสริมพลังชุมชนจากผลการทดลองสร้างพลังในระบบบุคคลของเขา และสรุปได้ว่าต้องทำงานเป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่ขับเคลื่อนให้บุคคลเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง 4 ระยะ

1. ระยะการเข้าถึงตนเองและสังคม (Era of Entry) คือการรู้จักตนเอง บุคลิกภาพ ความสามารถ และรู้จักสิ่งแวดล้อม
2. ระยะความก้าวหน้า (Era of Advancement) คือเริ่มมีและเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมในเชิงวิเคราะห์
3. ระยะการเชื่อมต่อ (Era of Incorporate) คือเริ่มมีกลยุทธ์ กลวิธีในการอยู่ร่วมกับสังคม
4. ระยะความมุ่งมั่น (Era of commitment) คือเริ่มมีการผสมผสานวิถีชีวิตตนเองเข้ากับสังคมอย่างมีจุดมุ่งหมาย

Keiffer (1991) ได้อธิบายว่า มีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ ในการเคลื่อนตัวใน 4 ระยะข้างต้น คือ

1. การเกิดการสนทนาที่เป็นรูปธรรม สร้างสรรค์ วิเคราะห์วิจารณ์
2. การเกิดความขัดแย้งและมองเห็นแนวทางการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า

การเสริมสร้างพลังจะเกิดได้ต้องมี 3 กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นแบบสัมพันธ์เชื่อมต่อกัน คือ

1. การพัฒนามุมมองที่มีต่อตนเองในทางบวก

- 2. การพัฒนามุมมองเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว
- 3. การเชื่อมโยงทรัพยากรและศักยภาพของบุคคลและสังคมเข้าด้วยกันในกิจกรรมทางสังคมการเมือง

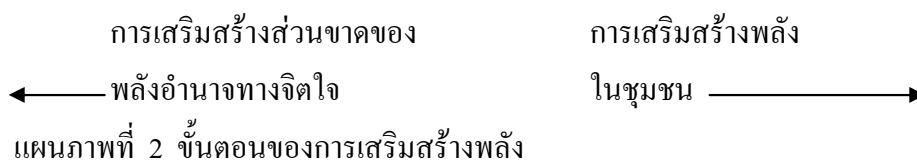
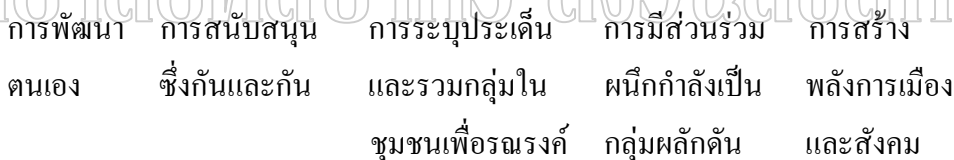
Swift and Levin (1987) ได้แยกแยะสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นในแต่ละระดับของกิจกรรมหลักคือ

ระดับที่ 1 คือ การรับรู้และวิเคราะห์ภาวะไร้อำนาจของตนเองอย่างจริงจัง

ระดับที่ 2 คือ การรับรู้ภาวะของการมีความไม่เสมอภาคในสังคมโดยการสังสรรค์กับคนในสังคมและรู้จักคนที่มีมุมมองคล้ายกัน

ระดับที่ 3 คือ การที่กลุ่มคนที่มีความรู้สึกคล้ายกันมาทำกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมจนเป็นการลดความไม่เท่าเทียมในสังคมลงได้

Jackson et al. (1989) ได้นำเสนอประเด็นที่สำคัญว่า การขาดพลังอำนาจเริ่มจากการที่บุคคลรู้สึกขาดอำนาจในตนเอง หรือชุมชนขาดความสนใจในปัญหาในชุมชนเอง แม้ว่าในความเป็นจริงทั้งบุคคลและชุมชนจะมีศักยภาพก็ตาม ดังนั้นจึงเสนอรูปแบบ 5 ขั้นตอนของการเสริมสร้างพลัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ Rissel เห็นชอบด้วย รูปแบบนั้นคือ

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนของการเสริมสร้างพลัง

การวัดและประเมินผลการเสริมสร้างพลัง

Zimmermann and Rappaport (1988) กล่าวว่า Empowerment เป็นตัวแปรที่ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติและบุคลิกภาพแบบรุกหน้า (Proactive) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองนโยบาย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้เป็นปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างแท้จริงเป็นจริง โดยมิ

1. Psychological Empowerment คือการแสดงออกระดับบุคคลโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ

เนื่องจากจุดเน้นของ Rappaport เป็นเรื่องของการเสริมสร้างพลังต้องสร้างด้วยตัวเอง ดังนั้นการวัดพลังอำนาจควรดูที่ความเชื่อในอำนาจควบคุม (Locus of Control) โดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมหรือบริบทเลย ซึ่งน่าจะพิจารณาให้คำถามมีความครอบคลุมหรือถามถึงบริบทในเชิงมุมมองหรือความเชื่อจากตัวเขาด้วย

2. Community Empowerment หมายถึง ความเชื่อในความสามารถตนเองและสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กร และในสังคมที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากรแล้วส่งผลดีต่อสังคม

ดังนั้นเครื่องมือในการวัดการเสริมสร้างพลังในปัจจุบันจึงควรครอบคลุมทั้ง 2 ระดับในเรื่อง

1. บุคลิกภาพ เช่น การยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง การยกย่องตนเอง ความเชื่อในความสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ด้วยตนเอง การควบคุมความบังเอิญ ความเชื่อในพลังของผู้อื่น ความเชื่อว่าตนเองสามารถมีอิทธิพลต่อระบบสังคมและการเมือง ความรู้สึกต่อตนเองที่เป็นไปในลักษณะวุฒิภาวะ การรู้จักตนเอง การเข้าใจความหมายของชีวิต และความอึดเต็มของชีวิต

2. พุทธิปัญญา เช่น การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความคาดหวังในความสามารถตนเองและการเมือง ได้แก่ ความรู้สึกในการจัดการ การรับรู้ศักยภาพ ความคาดหวังในความสามารถของระบบสังคม การเมือง ความรู้สึกต่อความสามารถของระบบการเมือง

3. แรงจูงใจ เช่น ความต้องการที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อม หน้าที่ของพลเมือง ความรู้สึก ต่อสาเหตุที่มีความสำคัญและเป้าหมาย การเรียนรู้ความหวัง

4. บริบท เช่น การเข้าไปเกี่ยวข้องในการรวมกลุ่ม การตระหนักถึงวัฒนธรรม และการกระตุ้นสิทธิ การเข้าใจความหมายของวัตถุประสงค์ของโครงการ

การประยุกต์ใช้การเสริมสร้างพลังในชุมชน

การประยุกต์ใช้การเสริมสร้างพลังในชุมชนมักทำควบคู่ไปกับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการมีส่วนร่วมโดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ การมีความรู้สึกถึงความเป็นชุมชน โดยใช้กิจกรรมหลักคือ 1) การมีส่วนร่วม 2) การเรียนรู้ร่วมกัน 3) การสะท้อนความรู้สึกบทเรียนในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ด้วยเหตุผล 4) การทำกิจกรรมกระบวนการเสริมสร้างพลังให้เกิดในระดับจิตวิทยานบุคคล องค์กร และกลุ่มหรือชุมชน การเสริมสร้างพลังชุมชนเป็นไปได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการ คือ การที่ชุมชนมีบทบาทและมีอำนาจในการ

ตัดสินใจที่เป็นที่ยอมรับจากภาครัฐ แบบไม่เป็นทางการ คือ การที่ชุมชนมีศักยภาพในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระจากระบบหรือกระบวนการของภาครัฐ

ในการทำงานทั้งสองรูปแบบพอจะสรุปได้ว่าระดับการมีพลังของชุมชนสามารถเรียงจากน้อยไปมาก โดยคุณลักษณะกิจกรรมของชุมชนได้ดังนี้

1. การมีข้อมูลข่าวสาร ชุมชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่มีการตัดสินใจไปแล้ว
2. การปรึกษาหารือ ชุมชนได้รับเชิญให้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ความเห็นของชุมชนอาจจะมีหรือไม่มีผลต่อการตัดสินใจก็ได้
3. การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ ชุมชนได้มีการระบุหรือส่งตัวแทนให้เข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจ
4. การมีอำนาจตัดสินใจ ชุมชนมีสิทธิที่จะตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีวิธีการที่จะดำเนินการตามที่ตัดสินใจ

การมีพลังในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะเกิดขึ้นได้ขึ้นกับความสามารถในการรวมกลุ่มของชุมชนเอง จึงมักเรียกกันว่า “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ชุมชนจะไม่สามารถมีอำนาจแบบเป็นทางการถ้าชุมชนไม่สามารถชี้ประเด็นที่น่าสนใจหรือเกี่ยวข้องกับผู้อื่นได้ในขณะเดียวกันชุมชนก็จะไม่สามารถดำเนินการสร้างพลังอำนาจในชุมชน จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมการรวมกลุ่ม การฝึกทักษะการเรียนรู้ และการสื่อสารนั่นเอง

แนวคิด “ทุนทางสังคม”

คำว่า “ทุนทางสังคม” เป็นสิ่งหนึ่งที่หลายฝ่ายพยายามอธิบายและให้ความหมายที่หลากหลาย ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม ที่ไม่อาจนับออกมาว่ามีมูลค่าเท่าใด แต่มีความรู้สึกว่ามีอยู่ในสังคม ซึ่งน่าจะมีหลายประเภทและมีรายละเอียดมากมาย สิ่งที่เราเรียกว่าทุนทางสังคมนั้น มีอยู่ในทุกสังคมแต่มีมากน้อยต่างกัน และเป็นทุนที่เกี่ยวข้องพันกับความ รู้สึกว่า “มีพอ” “มีคุณธรรม” “รู้จักแบ่งปัน” ฯลฯ (ชาติรี เจริญศิริ 2543 : 21)

การให้ความหมายของทุนทางสังคม จึงมีความแตกต่างตามนัยและบริบทที่แตกต่างของผู้ให้ความหมายและประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่ง Fukuyama (1995) นักวิชาการทางตะวันตกกล่าวถึงทุนทางสังคมว่า หากจะกล่าวในความหมายทั่วไป หรือให้กินความหมายอย่างกว้างขวางแล้ว ทุนทางสังคมเป็นเสมือนธรรมชาติพื้นฐานที่มีอยู่ในแต่ละสังคม ที่จะก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร การไว้วางใจกัน และจารีตที่เกี่ยวกับการพึ่งพิงอิงกัน หรือการต่างตอบแทนกัน (information, trust, and norms of reciprocity inhering in one's social networks)

Putnam (1993 : 195) กล่าวถึงความหมายทุนทางสังคมว่าเป็น “ลักษณะความมีชีวิตทางสังคม (social life) ซึ่งประกอบด้วย

1. เครือข่าย (network)
2. ปทัสถาน (norms)
3. ความไว้วางใจ (trust)

ที่ทำให้สมาชิกของสังคม กระทำร่วมกันเพื่อให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออย่างย่อ ทุนทางสังคม หมายถึง ความผูกพันทางสังคม (social connection) ปทัสถานและความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในสังคม

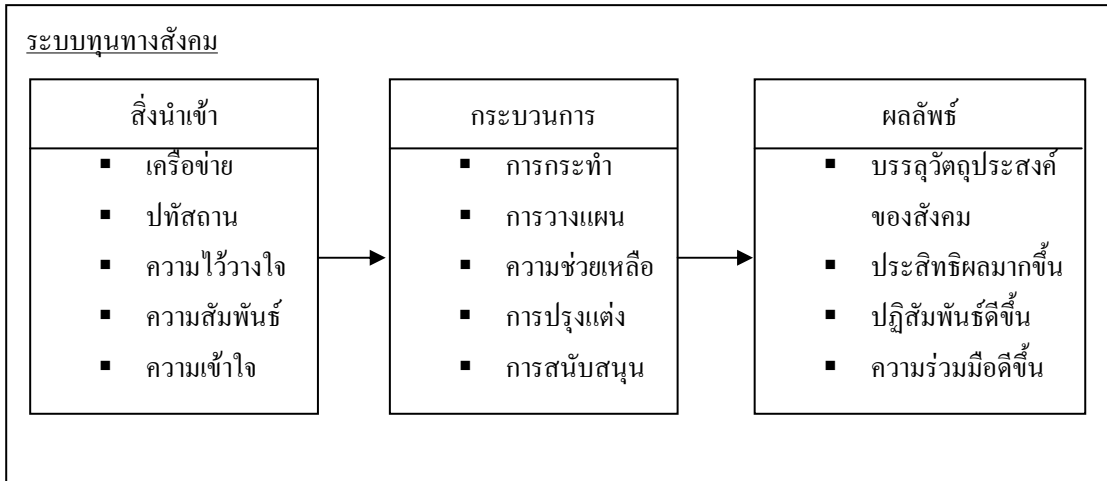
สำหรับสังคมไทย กระบวนการสร้างพลังร่วมเพื่อพลิกฟื้นทุนทางสังคมเกิดขึ้นจากโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม โดยโครงการดังกล่าว เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรูปแบบขององค์กรชุมชนและเครือข่าย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชน กระบวนการสร้างพลังร่วม ก่อให้เกิดการตั้งคำถามถึงสิ่งที่ชุมชนเคยมีอยู่ในอดีต ว่ามีอยู่และสูญหายไปอย่างไร และจะนำกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างไร ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ทุนทางสังคม และพยายามอธิบายว่า ทุนทางสังคมที่แต่ละบุคคล แต่ละชุมชน แต่ละสถาบันมีอยู่นั้นได้แก่อะไรบ้าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ ผู้นำชาวบ้าน ระบบการจัดการในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความพยายามที่จะปลูกจิตสำนึก เพื่อให้เกิดพลังร่วมในหมู่ประชาชน องค์กร สถาบัน ชุมชนและสังคม ในอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองร่วมกัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดทุนทางสังคม

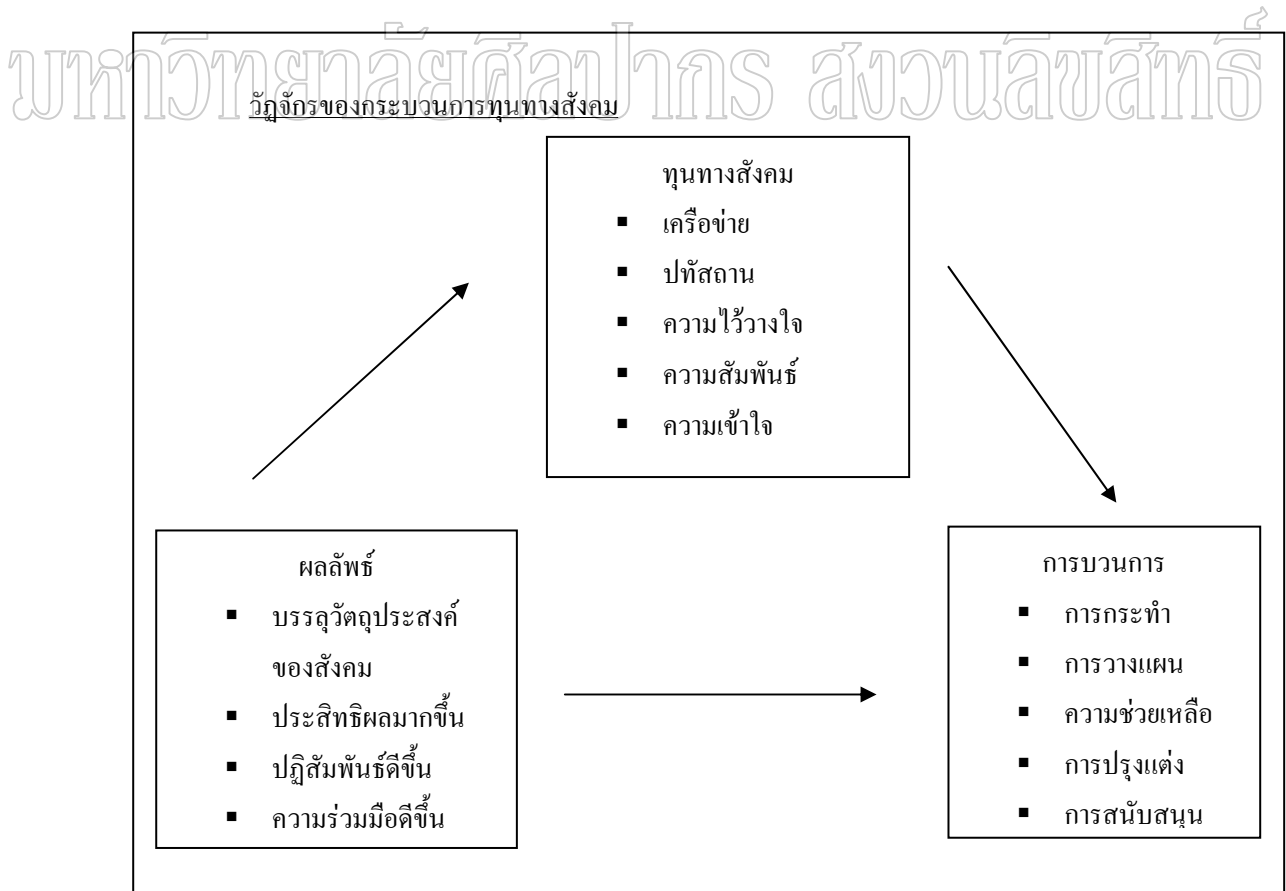
อาจกล่าวได้ว่า แนวโน้มและการเกิดขึ้นของทุนทางสังคม จึงเกิดขึ้นจากการที่สังคมได้สูญเสียสิ่งดีงามที่เคยมีมาในอดีตไป อันได้แก่ ระบบคิด ค่านิยมที่เหมาะสม ความยึดมั่นในศาสนา และความเป็นปึกแผ่นของสังคมที่มาเรียกชื่อภายหลังว่า ความเป็นประชาสังคม นอกจากนั้น ความสูญเสียไปในเรื่องของจิตสำนึกที่ดีของประชาชน อันเป็นเหตุให้ชุมชนขาดพลังร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องเรียกหาทุนทางสังคมเช่นเดียวกัน

ทุนทางสังคมเกี่ยวข้องกับลักษณะพิเศษทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยเครือข่าย ปทัสถาน ความไว้วางใจ ประชาสังคม สถาบัน ความสัมพันธ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน การกระทำทางสังคม เป็นการกระทำ การช่วย การปรองดอง การสนับสนุน และผลที่เกิดขึ้น ได้แก่การปรับปรุงปฏิสัมพันธ์ของสังคม ชุมชน และองค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น คุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความร่วมมือและเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมเป็น

ระบบที่ประกอบด้วย ลักษณะพิเศษทางสังคมเป็นสิ่งที่นำเข้า การกระทำทางสังคมเป็นกระบวนการ และผลที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์

แผนภาพที่ 3 ระบบทุนทางสังคม

แผนภาพที่ 4 วัฏจักรของกระบวนการทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. เครือข่ายของสังคม (social networks) หมายถึงการมีการติดต่อซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในองค์กร และระหว่างองค์กร จึงแบ่งเครือข่ายของสังคม ออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรกเครือข่ายของสังคมภายในกลุ่ม (in group network) ซึ่งเป็นการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่มเดียวกันทั้งในรูปของการติดต่อกันตามแนวตั้ง (vertical network) ตามสายการบังคับบัญชา (line authority) และประการที่สอง เครือข่ายของสังคมระหว่างกลุ่ม (between group networks) ทั้งในรูปบุคคล – บุคคล , บุคคล – กลุ่ม , กลุ่ม – กลุ่ม เหล่านี้เป็นต้น

2. ปทัสถานทางสังคม (social norms) หมายถึง ข้อตกลง ระเบียบ กฎ หรือกฎหมาย ที่ใช้กำหนดแบบแผนของการติดต่อระหว่างสมาชิกในองค์กร เช่น ปทัสถานการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันของคนในสังคม เกี่ยวกับเรื่อง “นาวาน” “การลงแขก” “ร่วมงาน” เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเคยมีในสังคมดั้งเดิม และเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง แม้ว่า “ความไว้วางใจ” (trust) ก็เป็นปทัสถานทางสังคมอย่างหนึ่งเช่นกัน

3. การแทรกแซง (sanctions) หมายถึง การให้รางวัลหรือการทำให้โทษเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามปทัสถานของสังคม เช่น การตัดเงินเดือนร้อยละ 5 เนื่องจากมีความผิดเกี่ยวกับการจัดซื้อหรือขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น ให้กับผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานดีเด่นเป็นพิเศษเหล่านี้ เป็นต้น สำหรับทุนทางสังคมส่วนใหญ่ สามารถเพิ่มหรือลดได้โดยการให้รางวัล หรือทำให้โทษทั้งสิ้น

ประเภททุนทางสังคม

เนื่องจากทุนทางสังคม คือ ลักษณะพิเศษทางสังคมที่เกี่ยวกับความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคม และระหว่างสังคม จึงทำให้สามารถแบ่งทุนทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทุนทางสังคมประเภท “ผูกพัน” (bonding social capital) เป็นความสัมพันธ์เหนียวแน่นที่สุด จนบางครั้งเรียกว่าเป็น “กาวทางสังคม” (social glue) เป็นการผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว หรือในกลุ่มเครือญาติ (ethnic group) ซึ่งประกอบด้วยพ่อ – แม่ – ลูก – ญาติ

2. ทุนทางสังคมประเภท “เชื่อมโยง” (bridging social capital) เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่นไม่มาก แต่ช่วยให้การติดต่อมีความคล่องตัว ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “น้ำมันหล่อลื่นทางสังคม” (social oil) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างองค์กร เช่น อาจารย์ ก จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ติดต่อกับคนอื่นในองค์กรอื่นอีก เชื่อมต่อระหว่างองค์กรต่างๆ โดยผ่านสมาชิกในองค์กรต่างๆเหล่านั้น และเป็นการเชื่อมต่อกันระดับแนวราบ (horizontal level)

3. ทูทางสังคมประเภท “เชื่อมต่อ” (linking social capital) เป็นการเชื่อมต่อระหว่างบุคคลที่มีฐานะทางสังคมหรืออำนาจต่างกัน (differing levels of power or social status) เช่น เชื่อมต่อระหว่างนักการเมืองกับประชาชน หรือระหว่างบุคคลต่างระดับชั้นทางสังคม (social Rope) เหล่านี้เป็นต้น

องค์ประกอบของ “ทูทางสังคม”

บทความหลากหลายของนิยามความหมาย และมิติในการมองทูทางสังคม ทำให้ยากลำบากในการที่จะสรุปว่า แล้วในที่สุดทูทางสังคมประกอบไปด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม เท่าที่ได้มีการค้นพบจากเอกสารมีกรกล่าวถึงทูทางสังคมในมิติต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไป แต่ก็พอจะจัดเป็นหมวดหมู่ และสรุปลักษณะที่สำคัญ ๆ ของทูทางสังคมไว้อย่างน้อย 2 กลุ่มด้วยกัน กล่าวคือ กลุ่มแรก จะเป็นทูทางสังคมที่ระบุถึงเรื่องของโครงสร้างและหน้าที่ของทูทางสังคม โดยอธิบายในรูปของระบบหรือกระบวนการทำงานของทูทางสังคม กลุ่มที่สอง จะเป็นทูทางสังคมที่นำเสนอถึงผลลัพธ์หรือปรากฏการณ์ของทูทางสังคม การนำเสนอทูทาง สังคมในกลุ่มที่สองจะมีลักษณะเป็นภาพรวมหรือการบูรณาการของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้น

ผลการศึกษาของนักวิชาการจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการศึกษาถึงทูทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในลักษณะของปัจจัยที่เสริมสร้างทูทางสังคม โดยพบว่ามียุทธศาสตร์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเคารพอ่อนระชาติ หรือการกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระชาติ เช่น ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปกป้องระชาติ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งดำรงรักษาระชาติอย่างแน่นแฟ้น ความสมณะสันโดย ที่เป็นรากฐานทางพระพุทธศาสนาจิตสำนักเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ ที่ชุมชนสรรค์สร้างและสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม แพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรระชาติ ศิลปหัตถกรรม การอยู่อาศัย เป็นต้น ภูมิปัญญาของชุมชนมีแง่มุมรายละเอียดที่ไม่หยุดนิ่ง (living Knowledge) และใช้ญาณวิทยาที่แตกต่างจากการแสวงหาความรู้แบบตะวันตก นอกจากนี้ประสบการณ์ผ่านร้อนผ่านหนาวของชุมชนก็จัดเป็นทูทางสังคมเช่นกัน

3. ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ผู้อาวุโส พระสงฆ์ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตร เป็นต้น ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้จะมีบทบาทที่สำคัญในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ ที่เอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น ระบบครอบครัว สถาบันผู้อาวุโส ระบบการเอามือเอาร่างในทุกภาค การผูกเสี่ยว เป็นต้น

5. ระบบกรรมสิทธิ์และการจัดการร่วมกัน เช่น สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร อันเป็นสิทธิการใช้การดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินร่วมของชุมชน

6. สถาบันชุมชน ได้แก่ จารีตประเพณี วัฒนธรรม จิตสำนึกร่วม รวมถึงองค์กรชุมชนที่ควบคุมให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่าและระบบคิดที่เป็นอยู่

7. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิธีคิดที่แตกต่างกันไป ตามระบบนิเวศและเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

8. กลุ่ม องค์กรและเครือข่าย ที่จะดำเนินการกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาชน ประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการที่ดำเนินการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทุนทางสังคมนั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งสองมิติ เพราะในการมองเชิงโครงสร้างหน้าที่จะทำให้สามารถแยกแยะระดับต่าง ๆ ของทุนทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถเข้าใจได้ว่าในระดับต่าง ๆ ของทุนทางสังคมนั้น ประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระอะไรบ้าง แต่ละส่วนหรือแต่ละระดับมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร เช่นเดียวกันกับการมองในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ ก็ถือว่ามิใช่ประโยชน์เช่นกันเพราะในที่สุดแล้ว การศึกษาทุนทางสังคมก็จะต้องบอกให้ทราบว่า ทุนทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นมาบ้าง ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่อาจจะเป็นผลมาจากการทำงานของทุนทางสังคมหรือบางปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในตัวของมันเองก็เป็นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ และสามารถที่จะส่งผลกระทบให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ (ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนหรือสังคม) ได้อีกต่อไป ดังนั้น ในการมองเชิงโครงสร้างหน้าที่อาจจะไม่สามารถอธิบายหรือให้ภาพที่เป็นไปในเชิงบูรณาการในลักษณะนี้ได้เสมอไป

กรอบความคิดและกระบวนการทุนทางสังคม

จากข้อค้นพบข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมซึ่งประกอบด้วยระบบคิดและวิธีการปฏิบัตินั้น อาจื่อนำมาพิจารณาในมิติที่เป็นกระบวนการได้ เช่นกัน และการศึกษาทุนทางสังคมในรูปของกระบวนการดังกล่าว ก็มีความเหมาะสมและน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีเหตุผลอย่างน้อย 3 ประการที่สามารถนำมาสนับสนุนได้ คือ

1. เพื่อเป็นการจัดระบบความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมให้เป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากที่เคยมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นรูปธรรม และเป็นนามธรรม หรือจากเดิมที่บางครั้ง

พูดถึงทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นเหตุ หรือบางครั้งก็พูดถึงทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นผล การพิจารณาทุนทางสังคมในมิติที่เป็นกระบวนการ จะทำให้การอธิบายสามารถครอบคลุมความหมายของทุนทางสังคมได้ ทั้งในส่วนที่เป็นเหตุและส่วนที่เป็นผล รวมทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการ

2. เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการบูรณาการความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่ยังอยู่อย่างกระจัดกระจาย ให้มีจุดร่วมกันในการอธิบายเพราะทั้งความหมายและแนวคิดมีมิติที่ต่างกัน อาทิ การมองในมิติของทรัพยากรหรือทรัพยากรธรรมชาติ การมองในมิติของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาความรู้ การมองในมิติที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม การมองในมิติของค่านิยม จารีตประเพณี การต่างตอบแทน การเกื้อกูล ความเอื้ออาทร ความไว้วางใจ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วม ฯลฯ ดังนั้น การบูรณาการให้ความหมาย และแนวความคิดที่อยู่ในมิติต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในระบบเดียวกัน เพื่อให้สามารถอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะช่วยให้ภาพของทุนทางสังคม และความเข้าใจในทุนทางสังคมเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3. การจัดระบบความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมให้เป็นหมวดหมู่ อยู่ในรูปของกระบวนการ การบูรณาการความหมาย และแนวความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมให้เป็นระบบเดียวกัน จะช่วยให้การอธิบายถึงเหตุผลว่า ทุนทางสังคมคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร หรือจะสร้างให้เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมให้มากยิ่งขึ้น

กรอบความคิดดังกล่าว จะเป็นกรอบความคิดในการศึกษาและวิพากษ์ทุนทางสังคม ที่สามารถมีมุมมองในมิติที่หลากหลาย ทั้งนี้ เพื่อความชัดเจนในการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคม ที่มีแนวโน้มที่จะได้รับการประยุกต์ใช้มากขึ้น

กรอบความคิดของกระบวนการทุนทางสังคมที่จะนำมาใช้ศึกษา กระบวนการทุนทางสังคมนี้ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นกระบวนการ และ 2) ส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ

1. ส่วนที่เป็นกระบวนการทุนทางสังคม ประกอบด้วย 3 ส่วน อันได้แก่

1.1 ส่วนที่เป็นระบบคิด จะเป็นส่วนที่มีความเป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าว จะมีส่วนหนึ่งที่มีมาแต่ดั้งเดิม อันได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต นอกจากนั้น ระบบคิดอีกส่วนหนึ่งอาจจะมาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งก็รวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม หรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ สำหรับสาระหลักที่อยู่ในระบบคิดดังกล่าว ได้แก่ ระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน และมีควสามัคคีกัน ฯลฯ เป็นต้น

1.2 ส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติ จะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิदनั้นหมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร และมีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

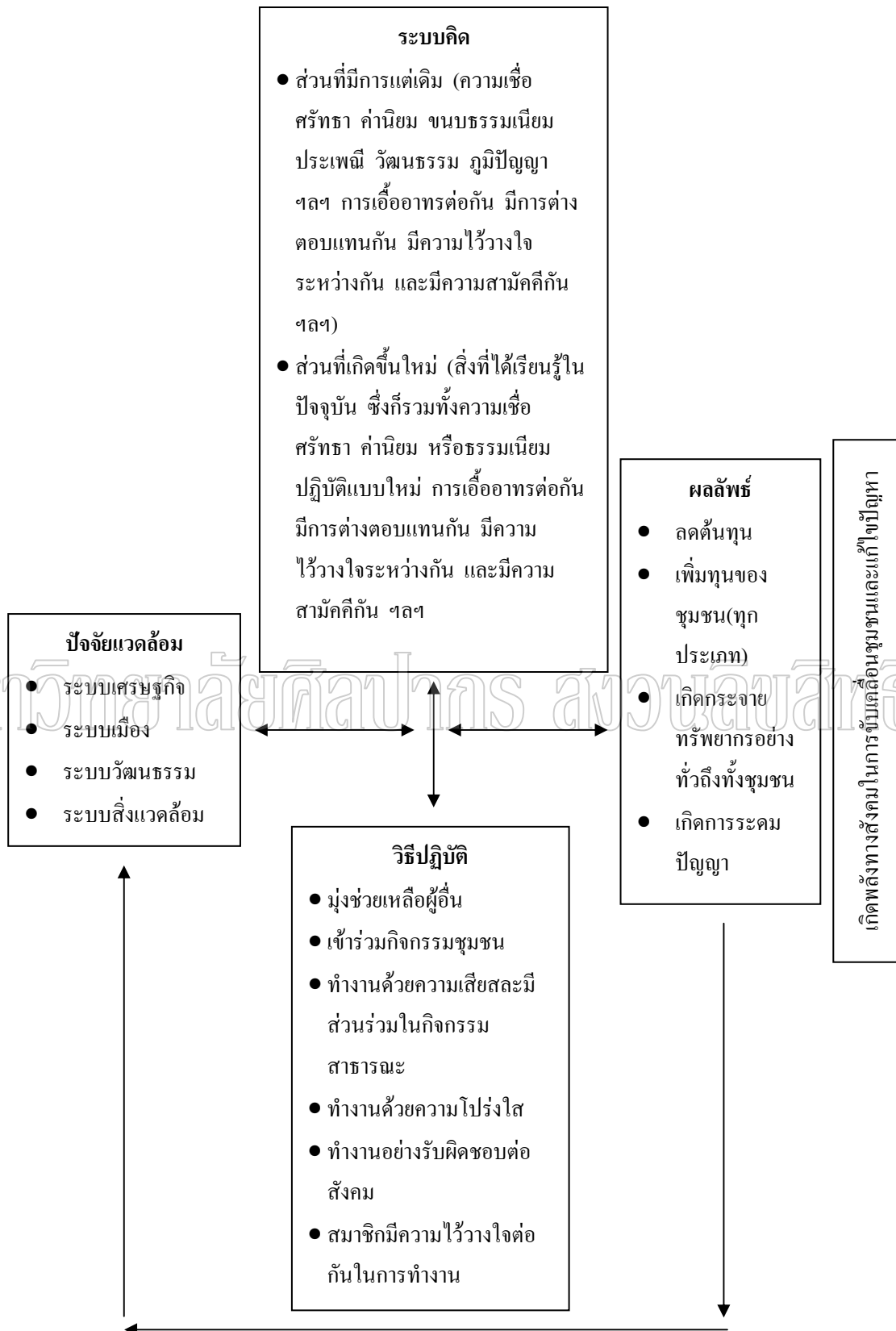
1.3 ส่วนที่เป็นผลลัพธ์ จะเป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีการปฏิบัติอย่างไร ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวอาจจะอยู่ในรูปของทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือเป็นทุนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อาทิ ทุนที่เป็นตัวเงิน (ทุนในรูปของกองทุนชุมชน) ทุนมนุษย์ (แรงงานที่มีการลงแขกเอาแรงช่วยเหลือกัน) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ (มีป่าไม้ที่เป็นป่าของชุมชน) ทุนภูมิปัญญา (มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน) โดยที่ทรัพยากร

1.4 หรือทุนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นของชุมชนหรือเป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและมาใช้ประโยชน์ได้

2. ส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ ได้แก่ ปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เป็นทั้งรูปธรรม (เงินทุนจากภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก บุคลากร หรือนักวิชาการจากภายนอก) และนามธรรม (ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ จากภายนอก) รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อระบบคิด และวิธีปฏิบัติภายในกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน

การวิเคราะห์กระบวนการทุนทางสังคมจะวิเคราะห์ในหลายระดับ อาทิ ระดับปัจเจก ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่ายโดยจะพิจารณาว่า การกระจายของทรัพยากร หรือทุนประเภทต่าง ๆ ในแต่ละระดับเป็นไปในลักษณะใด มีการกระจายอย่างทั่วถึงหรือไม่ รวมทั้งการวิเคราะห์เชื่อมโยงหาความเกี่ยวพันระหว่างระดับต่าง ๆ ด้วยว่า มีความเกี่ยวพันหรือมีอิทธิพลต่อกันมากน้อยเพียงใด ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 5 กรอบความคิดกระบวนการทุนทางสังคม

จากแผนภาพ ได้แสดงการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงทุนทางสังคม ที่ทำให้ทราบถึงกระบวนการของทุนทางสังคมในระดับต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่า เหตุผลที่สำคัญในการสร้างกรอบความคิดการศึกษาทุนทางสังคมในรูปแบบของกระบวนการ ได้แก่ การมุ่งจัดระบบความคิดที่มีความหลากหลายให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน และครอบคลุมคำอธิบายทั่วในส่วนที่เป็นเหตุและเป็นผลของการเกิดทุนทางสังคม และเพื่อบูรณาการมิติและความหมายที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ให้มีความเชื่อมโยงและเป็นระบบเดียวกันซึ่งจะทำให้การอธิบายคำว่าทุนทางสังคมมีความชัดเจนเป็นระบบมากยิ่งขึ้น สำหรับกระบวนการทุนทางสังคมประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นกระบวนการ ซึ่งมีส่วนย่อยด้วยกัน 3 ส่วน ได้แก่ ระบบคิด วิธีปฏิบัติ และผลลัพธ์ และส่วนที่ 2 เป็นปัจจัยแวดล้อม ในการวิเคราะห์กระบวนการทุนทางสังคมสามารถวิเคราะห์ได้หลายระดับนับตั้งแต่ระดับปัจเจกจนถึงระดับเครือข่าย

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปจะมีความหมายกว้าง คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมการมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบบ ประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นวิธีการ (means) และเป้าหมาย (ends) ในเวลาเดียวกัน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (people participation for development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนากระบวนการของมีส่วนร่วมนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับกรณีหรือการวางแผนโดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จรัญญา วงษ์พรหม 2536, อ้างถึงใน ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ 2543 : 136) นอกจากนี้ การพัฒนาจำเป็นต้องมีการรวมพลังในลักษณะเบญจภาคีได้แก่ ภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น

คำว่า “การมีส่วนร่วม” ได้มีผู้ให้ความหมายที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังที่ นเรศ สงเคราะห์สุข (2541:10) และ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย(ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเองตัดสินใจใช้ทรัพยากร กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญการเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการใช้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

อาจกล่าวได้ว่า การให้โอกาสประชาชน เป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเองเป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการการติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

- 2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาโดยประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการ

กำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติการร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล (เจมส์ค็อก บีนทง 2541: 10) ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับที่ อคิน ริฟฟิ้น (2531 : 49) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

หลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดปัญหา ไม่เพียงแต่จากแง่มุมผลประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่รวมถึงผลประโยชน์ของคนอื่นด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในชะตากรรมร่วม และเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นสำนึกของประชาชน และร่วมแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน
2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิจารณาที่เป็นกระบวนการตัดสินใจที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกับการปฏิบัติ แม้การสนทนาจะยังไม่ตกลงเห็นพ้องต้องกัน แต่เป็นการสร้างแนวกว้าง ๆ และเผยให้เห็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ตัดสินใจ
3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมระดมพลังรวมหมู่ของประชาชนมีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เกิดจากระบวนการสนทนาแบบพินิจพิจารณา

นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรมเผยให้เห็นผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกันของผู้เข้าร่วม และเป้าหมายที่อาจร่วมกันได้ กิจกรรมสาธารณะเกิดจากเป้าหมายร่วมกันของผู้คน จึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน

4. การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าความพยายามและกิจกรรมที่ดำเนินการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนพวกเขา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมิน และปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น การตัดสินใจ (decision making) จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจดำเนินกิจกรรม จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม จะพบว่า โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วม มีดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ทันที

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. การมีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์
2. การเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้ริเริ่มกิจกรรม และผลประโยชน์

3. การเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นผู้นำ
  4. การได้รับการฝึกอบรม เพิ่มทักษะ ความรู้
- ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้
1. ประชาชนมองไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของตน
  2. ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นในการทำงานของราชการ
  3. ภาระหน้าที่ส่วนตัวและในครอบครัว
  4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
  5. การมีความคิดเห็น ไม่ตรงกัน ขาดความสามัคคี
  6. การนำไม่เป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาจากประชาชน
  7. การขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

แนวคิดเรื่องประชาสังคม

จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

เดวิท แมทิวส์ ได้เสนอแนวคิดการสร้าง “ชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี (healthy public life) หรือประชาสังคมที่เข้มแข็ง (a strong civil society)” แนวคิดนี้ เดวิท แมทิวส์ ได้จากการรวบรวมและวิเคราะห์งานวิจัยของ โรเบิร์ต พัทแนม (Robert Putnam) วอน กริชแฮม (Vauhgn Grisham) และ ดักลาส นอร์ท (Douglass North) ซึ่งทัศนของนักวิจัยแต่ละคนต่อการประชาสังคมที่เข้มแข็งของนักวิจัยดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

งานวิจัยของโรเบิร์ต พัทแนม ได้แสดงให้เห็นว่า การปกครองที่มีประสิทธิภาพ และเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชนในอิตาลีที่เข้าศึกษานั้น แยกไม่ขาดจากชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี (healthy public life) หรือจากความเป็น “ประชาสังคม”

ตามทัศนพัทแนม ชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีหรือประชาสังคมที่เข้มแข็งประกอบด้วย

1. เครือข่ายองค์กรทางสังคม (civic associations)
2. ธรรมเนียมของการตอบแทน (norms of reciprocity)
3. ความไว้วางใจทางสังคม (social trust) ซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมมืออย่างแข็งขันของคนในสังคม
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง
5. ความสัมพันธ์ของประชาชน อันเป็นความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมของผู้คนที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน

ลักษณะ 5 ประการข้างต้น เป็นสิ่งที่พบบ่อยในบางเมืองที่เข้าศึกษา ซึ่งนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า ในเมืองที่มีความเป็นประชาสังคมน้อยนั้น ประชาชนจะไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือดำเนินกิจการขององค์กรทางสังคมและการเมืองท้องถิ่น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของผู้คนในเมืองดังกล่าวยังเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่คนยากจนต้องพึ่งพาคนรวยแทบทุกด้าน

การศึกษาในที่อื่น เช่น สหรัฐอเมริกา พบลักษณะหลายประการคล้ายกับที่พบบ่อยพบใน อิตาลี ตัวอย่างที่ชัดเจนในเรื่องนี้ก็คืองานวิจัยของคริสแฮม เขาพบว่าเมืองทูเปโล ในมลรัฐมิสซิสซิปปี หนึ่งครั้งหนึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองที่ยากจนที่สุดในจังหวัดและมลรัฐที่ยากจนที่สุดสหรัฐอเมริกา และเป็นชุมชนที่เหมือนจะไม่เคยมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือมีความเป็นประชาสังคม แต่ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของเมืองมีความสำนึกของความเป็นชุมชนสูง และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในกิจการของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกเป็นเจ้าของเมือง ทูเปโลประกอบด้วยองค์กรและเครือข่ายองค์กรทางสังคมที่หลากหลายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน

แนวคิดเรื่องประชาสังคมไทย

แนวคิดเรื่องประชาสังคมไทย ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายท่าน ซึ่งได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้พอสรุปได้ดังนี้

ความหมายและแนวคิดเรื่องประชาสังคม ในสังคมไทย

การให้ความหมายและแนวคิดเรื่องประชาสังคมของนักคิดนักวิชาการในสังคมไทยอาจแตกต่างกันบ้าง แต่โดยสาระหลักแล้ว หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลัดซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึกทางสังคม (Civic consciousness) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic network)

มีปัจจัยหลายประการในสังคมไทย ที่เอื้ออำนวยต่อการหนุนเนื่องแนวคิดนี้ให้พัฒนาต่อไป เช่น การขยายตัวของชนกลาง การเกิดขึ้นขององค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ พัฒนาการของกระบวนการประชาธิปไตย ความรู้ประสิทธิภาพและความไม่โปร่งใสของหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสังคมไทยมีโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงแนวดิ่งสูง (Vertical relationship) แต่แนวคิดเรื่องประชาสังคมมีโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงแนวราบ (Horizontal relationship) ดังนั้นประชาสังคมไทย จึงควรที่จะเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง

แนวคิดกับแนวราบด้วยความสมานฉันท์ ก็จะทำให้สังคมไทยมีความเข้มแข็ง สงบสุขร่มรื่น น่าอยู่น่าอาศัย

พัฒนาการของแนวคิดประชาสังคมไทย ได้ก่อตัวในสังคมไทยเมื่อไม่เกิน 1 ทศวรรษที่ผ่านมา การก่อตัวและการเคลื่อนไหวของประชาสังคม (Civic movement) ออกมาในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะกลุ่ม หรือมีจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ปัญหาทางสังคม ดังจะเห็นได้จาก กลุ่มคนชมรมหรือองค์กร (Civic group) เช่น สภาสตรี สภากาชาดไทย แพทยสภา กลุ่มธนาคาร สมาคมผู้สื่อข่าว ชมรมแพทย์ชนบท ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ชมรมผู้เลี้ยงโคนม สัมชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น

กลุ่มคน ชมรม หรือองค์กรอันหลากหลาย เกิดขึ้นเนื่องจากมีปัญหาหรือเหตุการณ์สำคัญ (Civic events) ที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้า ซึ่งต้องอาศัยการรวมพลังของทุกส่วนในสังคมจึงจะแก้ไขปัญหาได้ หรืออาจเกิดขึ้นเนื่องจากต้องการแก้ปัญหา เฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่ม การก่อตัวและการเคลื่อนไหวของประชาคม จึงเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ กัน

หากจับประเด็นหลักที่ว่า การก่อตัวของแนวคิดประชาสังคมในระดับโลกนั้นมีสาเหตุมาจากวิกฤตการณ์ของโลก (Global crises) ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาเด็กและสตรี ล้วนแต่ไม่สามารถแก้ไขด้วยชุมชน องค์กร หรืองานของรัฐบาลในประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่ประชาคมโลกต้องช่วยกัน โดยถือว่าโลกเป็นหนึ่งเดียว (Single operating) จึงจะเยียวยาคลี่คลายปัญหาหรือวิกฤติการณ์ อันสลับซับซ้อนได้ เช่นเดียวกันในระดับประเทศที่ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือปัญหาของสังคมเมืองและชนบทที่มีความสลับซับซ้อนเกินกว่ารัฐจะเข้าไปแก้ปัญหาได้โดยกำลัง หรือเกินกำลังของผู้คนในชุมชนใดชุมชนหนึ่งเพียงลำพังที่จะคลี่คลายปัญหาได้ เนื่องจากวิกฤตการณ์และปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่เพียงแต่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน หากยังแผ่ซ่าน (penetration) ออกไปอย่างไร้พรมแดนอีกด้วย

แนวคิด “ชุมชนเข้มแข็ง”

นับตั้งแต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ผู้นำของประเทศและผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนา ต้องหันกลับมาทบทวนนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนน้อยเกินไป ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในหลาย ๆ โครงการพัฒนาโดยมีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากโครงการที่รัฐริเริ่มวางแผนและสนับสนุนนั้นมิได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ทศนิยม ลักษณะภิชนชัย (2545 : 69) บทเรียนที่ผ่านมาจึงนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนา โดยหันมาเน้นการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของ

การพัฒนามากขึ้น โดยได้รับบรรจุแนวคิดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 แนวทางชุมชนเข้มแข็งจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะการเป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญเพื่อความเข้าใจในแนวคิดชุมชนเข้มแข็งได้ชัดเจนขึ้น เราควรทำความเข้าใจแนวคิดหลายประการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประเวศ วะสี (2525 : 6) กล่าวว่า “ความเป็นชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ แต่ต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง ภายใต้การบริหารจัดการร่วมกัน” เมื่อเรามองดูความเป็นชุมชนเกิดขึ้น เราจะพบเห็นว่าภายในชุมชนมีสิ่งเหล่านี้ คือ

1. เกิดความสุข ซึ่งเป็นความสุขของคนที่ได้มาร่วมกันเพราะมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นความสุขเมื่อได้ทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน

2. มีประสิทธิภาพที่จะทำงานให้สำเร็จ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม พร้อมทั้งสามารถพัฒนาวัฒนธรรมและการเมืองไปพร้อม ๆ กัน

3. มีการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดการนี้ต้องอาศัยการเชื่อมโยงทางความคิดของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของสุรวุฒิ ปัดไธสง (2541 : 1) ที่กล่าวว่า “ชุมชนเป็นแหล่งพื้นที่ที่ทุกคนมาอาศัยอยู่ร่วมกัน เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อความอยู่ได้ โดยมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น ๆ มีอุดมการณ์ มีวิถีชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างกันภายใต้บริบทหนึ่ง ๆ ที่สามารถบ่งบอกหรือยอมรับร่วมกัน และการดำรงอยู่ของชุมชนนั้นไม่ได้้อยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีความสัมพันธ์กับชุมชนนอกจากที่กล่าวไปแล้ว ยังต้องสามารถดำรงอยู่ได้เป็นเวลานานเพียงพอที่จะมองเห็นปัจจัยหรือเงื่อนไขบางประการที่เป็นตัวกำหนดการคงอยู่ของชุมชนด้วย”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 18) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้อย่างน่าสนใจดังนี้ “ชุมชนเข้มแข็งและความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่อชุมชนภายนอกที่คืบคลานตามลำดับ”

ส่วน เพ็ญศิริ จีระเดชากุล (อ้างถึงใน วิจิต ประกายหาญ 2544 : 34) ได้ให้ความหมาย “ความเข้มแข็งของชุมชน” โดยแยกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจต่อรองกับนายทุนและรัฐ รวมถึงความมีอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน

2) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมือง ได้แก่ การที่ชุมชนมีอำนาจทั้งในการต่อรองหรือการผลักดันรัฐและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชน

3) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การมีความสามัคคีภายในชุมชน ความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน ความสามารถและความร่วมแรงร่วมใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมถึงการมีจิตสำนึกในกิจการสาธารณะของชุมชนร่วมกัน ฯลฯ

4) ความเข้มแข็งของชุมชนของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีการจัดการระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

เป็นที่น่าสังเกตว่า มิติความเข้มแข็งของชุมชนให้ครอบคลุมถึงมิติทางด้านการเมือง อันหมายถึงอำนาจในการต่อรองกับภายนอกเพื่อประโยชน์ของชุมชน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นประเด็นที่สำคัญมาก ทั้งนี้หากชุมชนปราศจากซึ่งอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม อาจทำให้ชุมชนถูกรวบงำทางด้านความคิด จนกระทั่งกลายเป็นชุมชนที่อ่อนแอมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามพบว่า แนวคิดชุมชนเข้มแข็งที่มีผู้นำไว้ทั้งหมดข้างต้นนั้น มีประเด็นสำคัญร่วมกันที่ปรากฏในทุกแนวคิด คือ การให้ความสำคัญกับการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน อย่างไรก็ตามการรวมตัวกันของสมาชิกในหมู่บ้านหรือชาวบ้านคงยังไม่เพียงพอที่จะกล่าวได้ว่า เป็นชุมชน แต่ควรจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ กิจกรรม การมีส่วนร่วมและการจัดการในกลุ่มคนด้วย

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดนิยามของ “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่าหมายถึงชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เพื่อการแลกเปลี่ยน

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้การบริหารจัดการผ่านการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยที่ชุมชนสามารถระดมทุนทั้งทุนทางสังคม วัฒนธรรมแลทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในลักษณะองค์รวม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งในด้านสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยไม่ต้องรอกคอยความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนและภาครัฐ

องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนไว้หลากหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

บัณฑิร อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงษ์ (อ้างถึงใน ชีระพงษ์ แก้วหาญ 2543 : 75-77) ระบุถึงองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในลักษณะที่เน้นชุมชนเป็นตัวตั้งนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและสามารถประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก
2. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและมีภูมิปัญญา และมีการกำหนดกฎระเบียบภายในชุมชน
3. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาและแนวทางแก้ไข

แนวความคิดนี้มีจุดเด่นคือ การนำเสนอลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ คือ ผู้นำที่มีคุณธรรมและมีภูมิปัญญา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา ทั้งนี้เพราะคุณสมบัติทั้งสองอย่างนี้จะช่วยกระตุ้นส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสำนึกในหน้าที่เกิดความรักเอื้ออาทร พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาศักยภาพและความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนให้เพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย ส่วนอีกประเด็นที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนคือ การกำหนดกฎระเบียบภายในชุมชน ทั้งนี้เพราะการที่คนมาอยู่รวมกันมากๆ นั้นอาจมีการกระทบกระทั่งกัน หรือมีความขัดแย้งกันในเรื่องต่างๆ การกำหนดกฎระเบียบของชุมชนจะช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบและความสงบสุข เนื่องจากกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดเองย่อมมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมากกว่ากฎระเบียบที่กำหนดจากภายนอก อย่างไรก็ตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นนี้ควรมาจากมติส่วนรวมของสมาชิกในชุมชนด้วย

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 20) ได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็งไว้ 9 ประการดังนี้

1. มีบุคคลหลากหลายที่มาร่วมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักในท้องถิ่นของตน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมให้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และเต็มประสิทธิภาพ

6. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายแนวราบ และมีการติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

7. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

8. มีการจัดการ บริหารงานกลุ่มอย่างหลากหลาย และมีเครือข่ายที่ดี

9. มีการสร้างเสริมผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดต่อไป

ความคิดนี้มีจุดเด่น คือ การให้ความสำคัญกับการมีจิตสำนึกการพึ่งตนเองของชุมชนเปี่ยมไปด้วยความรัก และความเอื้ออาทรต่อสมาชิกในชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นจิตสำนึกการพึ่งตนเองในความหมายนี้จึงหมายถึง ความตระหนักในบทบาท หน้าที่และศักยภาพของตนในฐานะสมาชิกของชุมชนที่สามารถช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อีกด้วย นอกจากนี้แนวคิดข้างต้นยังให้ความสำคัญกับการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ ซึ่งทรัพยากรนี้น่าจะหมายถึงทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งทุนทางสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้จะช่วยเอื้อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นไป ดังที่ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างถึงใน วิจิต ประกายหาญ 2544 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้น เนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ โดยที่ไม่มีคำตอบแบบเบ็ดเสร็จหรือสูตรสำเร็จ 100 % ชุมชนหนึ่งจะเข้มแข็งได้เพราะมีปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง อย่างรวมกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกันในแต่ละพื้นที่ กล่าวโดยสรุปได้ว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทางสังคม” ในปัจจุบัน “ทุนทางสังคม” มีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวได้ว่าทุนทางสังคมก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในแนวตั้งและในแนวราบ ระหว่างบุคคล สถาบัน และหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบปัจเจกบุคคล กลุ่มและเครือข่าย นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไปถึงความสัมพันธ์ในรูปแบบอุปถัมภ์ ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนและไม่เท่าเทียมกันรวมทั้งมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ ที่ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า เป็นความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านที่สัมพันธ์กันแบบพี่น้องที่ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน เคารพนับถือให้เกียรติกัน มีความเสมอภาคในศักดิ์ศรี มีสิทธิเท่าเทียมกันในทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวม มีความผสมกลมกลืนกันในความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี

จดหมายข่าวประชาสังคม (2544 : 5, อ้างถึงใน วิจิต ประกายหาญ 2545 : 31) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมบนรากฐานวัฒนธรรมไทยที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่

1) ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเคารพธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลให้คนในชุมชนดำรงรักษาธรรมชาติเอาไว้ และในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสังคม

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ของชุมชน ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้มีการส่งเสริมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อการดำรงชีพ

3) ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่าง ๆ เช่น พระ ผู้อาวุโส หมอพื้นบ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

4) โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ ที่เอื้อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น ระบบการเอาแรงช่วยเหลือกัน

5) สถาบันชุมชน กฎ จารีต ประเพณี จิตสำนึกร่วม และองค์กรชุมชนที่ควบคุมให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่า และความคิดที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง

6) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งมีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ล้วนเป็นที่มาของภูมิปัญญาและวิธีการบริหารจัดการภายในชุมชนที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของชุมชน

7) กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาสังคมในลักษณะขององค์กรชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน นักวิชาการ

อย่างไรก็ตาม ผู้นำทางปัญญาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง แต่ต้องเป็นผู้ที่มีทั้งคุณธรรมและบารมีในการกระตุ้นส่งเสริมและการสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการมีความสัมพันธ์แนวราบในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีเงื่อนไขสำคัญอยู่ที่การตัดบทบาทหรือทิพผลของคนหรือองค์กรภายนอกออกไปจากกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แต่มุ่งเน้นการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการแสดงออกซึ่งศักยภาพของตนในการแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยกระตุ้นให้สมาชิกทั้งหมดของชุมชนเกิดความตระหนักรู้ว่าปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่นั้นเป็นภารกิจสำคัญที่ตนต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา โดยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นมุ่งเน้นการบริหารจัดการภายในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากภายในของชุมชนเองเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดลักษณะของชุมชนเข้มแข็งที่ควร

เป็น ดังที่ วิจิต ประกายหาญ (2544 : 6 – 7) ได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตน

2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะจัดการแก้ปัญหาของตนและชุมชน

3) มีกระบวนการของชุมชนที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชุมชน โดยมีผู้นำองค์กรชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อน และมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งหมดได้เข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใส สามารถ ตรวจสอบได้

4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

5) สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองและ เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน โดยมีความคาดหวังต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

6) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นลักษณะของการพึ่งพาชั่วคราว โดยที่ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองให้ได้ในที่สุด

7) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

ในงานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่ชุมชนดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนตามแผนที่ได้ร่วมกันวางไว้ด้วยตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตามความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่สมาชิกในชุมชนต้องร่วมกันสร้างปัจจัยและเงื่อนไขที่เอื้อหรือสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

อุทัย คุลเกษม (2541) ได้นำเสนอการวิเคราะห์เงื่อนไขและปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนดังต่อไปนี้

1) โครงสร้างสังคมแบบแนวนอน องค์กรชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้นั้นต้องเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบหรือแนวนอน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความ

ร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกัน และเอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และได้มีโอกาสจะแสดงศักยภาพของตนเองอย่างมีอิสระ รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกด้าน จนความรู้เหล่านั้นสามารถที่จะพัฒนาเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2) ระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชน ต้องเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การสะสมและการกระจาย ส่วนเกิน โดยมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อยังชีพของชุมชนเป็นหลัก โดยที่สมาชิกในชุมชนสามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตนเองในลักษณะของการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ภายใต้เทคโนโลยีและการจัดการที่เหมาะสมที่ผ่านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยไม่ต้องดิ้นรนหรือขวนขวายกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดจากภายนอก ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีอำนาจ มีสิทธิในการใช้และจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีเอกภาพ

3) ค่านิยมและความเชื่อในศาสนาหรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ค่านิยมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะค่านิยมเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะค่านิยมที่มาจากความเชื่อในศาสนาซึ่งสามารถส่งผลต่อทัศนคติในเชิงบวกคือ ส่งผลให้ผู้คนเกิดความเคารพธรรมชาติ พึงพอใจกับการพึ่งพาตนเองและก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน เพราะทุกศาสนาจะสั่งสอนในเรื่องการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง รวมทั้งมีการกำหนดแบบแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ปรากฏอยู่ในธรรมบทต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งการที่สมาชิกในชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวจนกลายเป็นค่านิยมของชุมชนจะส่งผลให้ชุมชนสามารถธำรงรักษาความเป็นปึกแผ่น และความเข้มแข็งของชุมชนไว้ได้

4) กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิม การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนในการกำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา ค่านิยมและเพิ่มศักยภาพในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหาทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน อย่างไรก็ตามการศึกษาที่กล่าวถึงนี้ต้องมีความหมายกว้างและครอบคลุมถึงการเรียนรู้ของบุคคลที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต โดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัวทั้งในครอบครัวและชุมชน โดยที่เนื้อหาสาระของการเรียนรู้จะถูกกำหนดจากความต้องการจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้จริง

5) กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ปัญหาที่ผ่านมาก็คือ กลไกของรัฐได้จัดตั้งผู้นำทางการให้เป็นตัวแทนของรัฐ โดยไม่ได้สนับสนุนผู้นำตามธรรมชาติที่มีอยู่ จนเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน

6) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้นและมุ่งให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์จะมีส่วนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพราะช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน เช่นการช่วยลงแรงกันในการทำนาหรืองานบุญ การช่วยดูแลเด็กและคนชราในชุมชน สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบความมั่นคงทางสังคม ในทางกลับกันหากชุมชนมีระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่เงินวัตถุ และผลประโยชน์เป็นหลัก ย่อมส่งผลให้ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและผลประโยชน์ของปัจเจก ซึ่งส่งผลให้ความสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันลดน้อยลง จนเป็นผลให้ชุมชนอ่อนแอในที่สุด

7) กลไกในการปฏิบัติสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร ชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อภายในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ ทักษะคติ และร่วมปรึกษาหารือในกลุ่มซึ่งจะทำให้เกิดการร่วมมือกันในชุมชน โดยที่กลไกในการติดต่อสื่อสารนี้ไม่จำเป็นต้องสร้างช่องทางหรือเครื่องมือขึ้นมาเป็นการเฉพาะ แต่เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติผ่านการพบปะของคนในชุมชนตลอดเวลา

จากปัจจัยทั้ง 7 ข้อที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นเงื่อนงำและปัจจัยการเกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ชัดเจนขึ้น และความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้นมีความเกี่ยวข้องกันในหลากหลายมิติกาญจนา แก้วเทพ (2540, อ้างถึงใน ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543 : 111) ได้เสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนว่าอาจพิจารณาได้ดังนี้

1) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ ซึ่งจะเป็นสิ่ง ที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 มิติ คือ มิติเชิงปริมาณ หมายถึงการมีสมาชิกมากขึ้น และมีการสืบทอดสมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ให้เข้ารับช่วงภาระงานต่างๆ ส่วนมิติเชิงคุณภาพ หมายถึง การมีสมาชิกในชุมชนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ และทักษะที่เพิ่มขึ้น ในกรณีของผู้หน้านั้นจะต้องดูผลจากความสามารถในการประสานประโยชน์ของชุมชนด้วย

2) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม คือ ผลงานหรือกิจกรรมกลุ่มมีความต่อเนื่องและดำเนินการเป็นเครือข่าย รวมทั้งมีการขยายกิจกรรมใหม่ๆ โดยสามารถพิจารณาความเข้มแข็งได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรต้องเผชิญในภาวะวิกฤต

3) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม ซึ่งพิจารณาได้เป็นสองด้าน คือด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนด้านคุณภาพนั้นอาจพิจารณาได้จากความยั่งยืนของทุน

4) ทุนด้านเครือข่าย การมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการระดมทุน ซึ่งจะต้องพิจารณาจากการที่ชุมชนมีสมาชิกที่กว้างขวางมากขึ้น และมีความสามารถในการจัดการเครือข่าย

5) สถานภาพขององค์กรชุมชน จะต้องมีการประเมินความยอมรับของภายนอกที่มีต่อองค์กรชุมชนด้วย เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น

แนวคิดข้างต้นให้ความสำคัญกับปริมาณและคุณภาพของทุนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ว่าสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 มิติหรือคุณลักษณะ ดังนี้ คุณลักษณะแรก คือชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นพื้นฐานเดิมอยู่พอสมควรแล้ว ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก และความเข้มแข็งที่เป็นพื้นเดิมจะมีมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับศักยภาพของคนในชุมชนว่าจะสามารถรับเอาสิ่งที่ยกต่าง ๆ มอบให้เป็นพื้นฐานการพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นได้อย่างไร คุณลักษณะประการที่สอง คือ ชุมชนบางแห่งที่ยังมีความอ่อนแอและยังไม่มีศักยภาพที่จะช่วยตนเองในเกือบทุก ๆ ด้าน ซึ่งชุมชนแบบนี้มีอยู่ค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่องค์กรต่าง ๆ ต้องเข้าไปช่วยเหลือเพื่อพัฒนาชุมชนให้แข็งแรงขึ้นในเบื้องต้น

ส่วน โทมัส ซอบซันชม (2541 : 18) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งของชุมชนไว้โดยได้เพิ่มบางปัจจัยที่นอกเหนือจากที่ อุทัย ดุลยเกษม ได้นำเสนอไว้ก่อนหน้าคือด้านปัจจัยกลุ่มผู้นำ โดยกล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยด้านกลุ่มผู้นำชุมชนว่า เป็นกลไกรูปธรรมในการนำชุมชนไปตามค่านิยมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งแก้ไขปัญหาและวิกฤติการณ์ในชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่มผู้นำที่มีอิสระในการตัดสินใจ มีค่านิยมที่ชุมชนยึดถือ และมีทักษะในการจัดการ การที่ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความสามารถการพึ่งพิงตนเองเชิงเศรษฐกิจของชุมชน ความเข้มแข็งของโครงสร้างแนวราบของชุมชน นอกจากนี้ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงปัจจัยด้านการบริหารงานปกครองของรัฐ คือ การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและใช้อำนาจสั่งการในแนวดิ่งมาจากระดับกระทรวงลงมาถึงชุมชน เป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน คือ เป็นการทำลายศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ส่วนนโยบายที่ถูกส่งลงมาโดยมากแล้วมักไม่ตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอในที่สุด

กลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การสร้างชุมชนเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองและแนวคิดที่เกี่ยวข้องหลากหลายด้านของผู้ดำเนินการ แต่แนวคิดพื้นฐานที่เป็นอุดมการณ์ร่วมกันก็คือ การทำให้คนมีจิตวิญญาณที่เข้มแข็ง กล่าวคือ มีสำนึกในความเป็นตัวเอง มีความพร้อมที่จะต่อสู้กับการดำเนินชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ปฏิบัติตามกรอบและกติกาของสังคมอย่างถูกต้อง "จิตสาธารณะ" มีความสำคัญเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การสร้างจิตวิญญาณที่เข้มแข็งและจิตสาธารณะนั้นต้องอาศัยการฝึกอบรม/การสั่งสอนหรือขัดเกลาจากสถาบันต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (ทักษิณีย์ ลักษณะภิกขชนชัช 2545 : 9)

ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนจึงแฝงอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งเรียกว่า ศักยภาพหรือความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ การที่บุคคลได้รับการส่งเสริมให้แสดงออกทั้งทางความคิด ความรู้สึกและการกระทำอย่างเปิดเผยและมั่นใจ มีอิสระ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจตามมา และผลพวงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ บุคคลนั้น ๆ จะมีความรู้ความสามารถในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็งของบุคคลเพียงอย่างเดียว คงยังไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ แต่จะต้องเป็นความเข้มแข็งของบุคคลที่มารวมตัวกันภายใต้องค์การภายใต้ภาวะผู้นำที่ดี โดยที่บุคคลและผู้นำทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายภายในชุมชนและระหว่างชุมชนการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ตรงต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ข้อมูลข่าวสาร ยังส่งผลด้านจิตใจคือ ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตัวเองไม่ได้เผชิญปัญหาอยู่เพียงลำพัง

แนวทางที่ช่วยสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 164 – 172) ได้กล่าวถึงแนวทางที่จะสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้มีความยั่งยืนตลอดไป ดังนี้

1) สมาชิกของชุมชนมีความยึดมั่นในวิสัยทัศน์ของชุมชนและมีการสืบทอดสู่รุ่นถัดไป ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกแต่ละคนในชุมชนรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร ทำเพื่ออะไร และผลที่ออกมาจะเป็นอย่างไร วิสัยทัศน์นี้จะช่วยให้ทุกคนสามารถคาดการณ์ถึงภาพความสำเร็จที่ทุกคนในชุมชนปรารถนาจะไปให้ถึงร่วมกัน เมื่อสมาชิกมีภาพอนาคตของชุมชนสมาชิกก็จะเกิดความผูกพันร่วมแรงร่วมใจ ไม่ละทิ้งชุมชน และความสามารถในการสืบทอดสู่รุ่นถัดไปนั้นจะมีผลโดยตรงต่อการดำรงอยู่ที่ยั่งยืนของชุมชน

2) การสร้างดัชนีชี้วัดเพื่อวัดและตรวจสอบคุณภาพชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งในการประเมินคุณภาพของชุมชน การสร้างตัวชี้วัดคุณภาพชุมชนจะช่วยให้เกิดความชัดเจนในการวัดคุณภาพ การมีตัวชี้วัดจะช่วยให้การประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ให้ทันสมัยและเหมาะสมต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3) มีการประสานงานเป็นเครือข่าย การตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน จะช่วยให้แต่ละชุมชนมีกิจกรรมและเป้าหมายการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพราะมีการยึดโยงซึ่งกันและกัน และในขณะเดียวกันยังเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อการนำมาปรับปรุงใช้ในชุมชนของคนอีกด้วย

4) สมาชิกในชุมชนมีการประชุมและพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ การประชุมพบปะอย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้เกิดการติดต่อความคืบหน้าในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ช่วยสร้างความผูกพันสนิทสนมภายในกลุ่มสมาชิก และในขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่สำคัญที่จะสร้างความเข้าใจอันดีในชุมชน ซึ่งการจัดประชุมนี้ต้องทำใน 2 ลักษณะ ลักษณะประการแรก คือ การประชุมแนวลึก (การประชุมในชุมชน) เพื่อสร้างพลังกลุ่มและปรับปรุงการบริการงานให้มีประสิทธิภาพ ลักษณะประการที่สอง คือ การประชุมแนวกว้าง หรือระดับเครือข่ายชุมชน เป็นการพบปะกันในทุกระดับเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เป็นประโยชน์ระหว่างกัน และเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ การประชุมแนวเข้มแข็งของชุมชน

5) การขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกิจกรรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ชุมชนมีชีวิตและแสดงถึงการดำรงอยู่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัวอย่างไรก็ตามลักษณะของกิจกรรมที่จัดขึ้นควรสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้สมาชิกได้รู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม

6) สร้างวิถีชีวิตที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนที่สามารถสร้างวิถีชีวิตของตนเองขึ้นมาได้จะมีส่วนช่วยให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนมีความแนบแน่นขึ้น สมาชิกมีความตื่นตัวในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

7) มีระบบบริหารความแตกต่างและการจัดการความขัดแย้งที่ดี เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากย่อมเกิดความขัดแย้งเป็นธรรมดา ชุมชนที่เข้มแข็งจึงต้องมีวิธีการที่จะบริหารความขัดแย้งเพื่อสร้างเอกภาพและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชน

8) สร้างผู้นำรุ่นใหม่และสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพในชุมชน ผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชนดำรงอยู่ในระยะยาว เนื่องจากผู้นำเป็นบริหารจัดการ

สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนและทำให้ชุมชนตั้งมั่นอยู่ได้ การผลักดันเปลี่ยนผู้นำจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นตัวกำหนดอนาคตของชุมชน ส่วนบุคลากรหรือทีมงานที่มีประสิทธิภาพจะช่วยแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของชุมชนที่อาจเพิ่มขึ้นมาในอนาคต

9) ชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นชุมชนจึงต้องสามารถที่จะปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม และในขณะเดียวกันต้องสามารถปรับทัศนคติและค่านิยมของสมาชิกในชุมชนให้มีความสอดคล้องและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

10) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวเพื่อรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

11) สร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้การสอน หรือมีการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าการจะตรวจสอบหรือยืนยันว่าชุมชนใดมีความเข้มแข็งเพียงใด และจะสามารถพัฒนาความเข้มแข็งที่มีอยู่ให้ยั่งยืนได้เพียงใดนั้นจะต้องอาศัยระยะเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ แต่แนวทางที่มีผู้เสนอมาข้างต้นก็น่าจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนในการนำไปปรับใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการสร้างตัวชี้วัดเพื่อตรวจสอบคุณภาพชุมชน

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งที่ยั่งยืน

สุรวุฒ ปัดโรสง (2541, อ้างถึงใน สุดาวัตี ดิษฐกิจ 2543 : 28 – 29) ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1. การรวมตัวกันเพื่อตั้งกลุ่มต้องเป็นความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง และเป็นสำคัญถูกระเบียบ เป้าหมาย วิธีการดำเนินงานของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มต้องเป็นผู้กำหนด ซึ่งถูกระเบียบดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสม โดยมติส่วนใหญ่ของที่ประชุม
2. ด้านถูกระเบียบ ระบบบัญชี การเงินต้องมีความโปร่งใส สามารถเปิดเผยให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบเป็นประจำ และสมาชิกสามารถตรวจสอบได้เมื่อต้องการ
3. สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์จากกลุ่มอย่างยุติธรรม ได้มีการเลือกปฏิบัติ ทั้งในเรื่องการรับรู้ข่าวสาร การฝึกฝนและพัฒนาทักษะอาชีพ เรื่องสวัสดิการ ตลอดจนเรื่องเงินจากผลกำไรที่กลุ่มได้รับ สมาชิกทุกคนต้องได้รับความยุติธรรมตามถูกระเบียบที่ได้กำหนดได้ตั้งแต่ต้น แต่ใน

ขณะเดียวกันสมาชิกก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม และต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มอย่างแท้จริง

4. บทบาทของกลุ่ม เมื่อกลุ่มมีศักยภาพ ควรมีกิจกรรมเพิ่มเติมช่วยเหลือสมาชิก รวมทั้งกลุ่มควรทำหน้าที่เป็นผู้นำในการนำข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ มาให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบเป็นประจำเพื่อสมาชิกจะได้พัฒนาตนเอง หรือกลุ่มควรมีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งการประชุมนั้นจะเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้

5. ควรมีการเพิ่มจำนวนสมาชิกเป็นระยะ ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้กลุ่มมีการเติบโต และมีสมาชิกรุ่นใหม่ที่จะช่วยสืบสานเจตนารมณ์ของกลุ่ม

6. กลุ่มที่เข้มแข็งต้องมีความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกในลักษณะเครือข่าย

7. มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันรวมตัวกันเกิดเป็นเครือข่าย

8. ควรมีการสร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่เพื่อทดแทนผู้นำรุ่นเก่าเมื่อถึงคราวจำเป็น

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะทดลองใช้ตัวชี้วัดที่ สุรวุฒิ ปัดไชสง ได้นำเสนอไว้ในการวัดคุณภาพชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน โดยจะนำแนวทางการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืนของ เกียรติวงศ์ศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ข้างต้น มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มตัวชี้วัดที่น่าจะเป็นตัวชี้บ่งถึงความเข้มแข็งที่ยั่งยืน ดังต่อไปนี้คือ

9. มีระบบการบริหารความแตกต่างและความขัดแย้งที่ดี

10. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องนำคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างวิถีชีวิตที่งดงามของชุมชนให้เกิดขึ้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานกับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร

สุพิศ กิตติรัชดา (2538) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจโดยกลุ่มตัวอย่างคือพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลนครพิงค์ จำนวน 123 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน อยู่ในระดับปานกลาง ระดับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับสูง การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

2. ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

อำภา จันทราภาส (2545) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีแนวคิดที่ว่า ทูทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบทตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกศึกษา บ้านโป่งนก ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ทูทางสังคมทั้งทูทางวัฒนธรรม ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูบุคคล ทูกลุ่มองค์กร ทูเครือข่าย และเครือข่าย ที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ใช้ทูทางสังคมมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชนและปัจจัยที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันได้มีความสุขและตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ในชุมชน จึงทำให้การนำทูทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ได้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคง

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน

เมตตา สินบุตร (2547) ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ประสบการณ์การเข้าร่วมดำเนินการตามโครงการต่างๆ ของรัฐ บทบาทในสังคม และความเชื่อถือศรัทธาในโครงการ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 40 – 49 ปี มีการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาปีที่ 7 มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 13,000 บาท มีประสบการณ์การเข้าร่วมดำเนินการตามโครงการต่างๆ ของรัฐ มีบทบาททางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง มีความเชื่อถือศรัทธาอยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ ในด้านการร่วมคิดหาแนวทางดำเนินงาน การร่วมตัดสินใจ การเข้าร่วมดำเนินงาน และการร่วมรับประโยชน์จากการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การเข้าร่วมดำเนินการตามโครงการต่างๆ ของรัฐ ไม่มีผลต่อการ

มีส่วนร่วมของประชาชน แต่พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ บทบาทในสังคมความเชื่อถือศรัทธาในโครงการมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน ของประชาชน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะ ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ดังมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 12 หมู่บ้าน 3,246 ครัวเรือน โดยการสุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ในหนังสือ Statistic : An Introductory Analysis ในการคำนวณหา กลุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้ระดับความผิดพลาดและจำนวนประชากร จะหาจำนวน ตัวอย่างได้จากสูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนตัวอย่าง
 N = จำนวนประชากร
 e = ระดับความผิดพลาด (0.05)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1	บ้านหนองหญ้าปล้อง	431	47
2	บ้านหนองจันทร์	229	25
3	บ้านดงไม้งาม	263	29
4	บ้านมรสวบ	251	28
5	บ้านยางเขา	429	47
6	บ้านห้วยไก่อ่ต๋อ	260	29
7	บ้านหนองไม้แก่น	255	28
8	บ้านหินตั้ง	213	23
9	บ้านหนองโปรง	273	30
10	บ้านสามชุม	149	16
11	บ้านเขามัน	223	24
12	บ้านห้วยตะเคียน	270	30
	รวม	3,246	356

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลชัยเกษม, สำนักปลัด, แผนพัฒนาสามปี 2552-2554.

(ประจวบคีรีขันธ์, 2552 : 15)

วิธีรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสุ่มตัวอย่างเพื่อตอบแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในแต่ละหมู่บ้านในตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการสุ่มตามแบบของ Yamane จนครบถ้วนตามจำนวนที่ต้องการ
2. นำแบบสอบถามที่ได้ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ

อุปกรณ์และวิธีการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยจะแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เครือญาติ ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

ตอนที่ 2 พลังประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 12 หมู่บ้าน 3,246 ครัวเรือน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ในหนังสือ Statistic : An Introductory Analysis ,1941 โดยใช้ระดับความผิดพลาดที่ 0.05 ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 356 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม (cluster sampling) ตามหมู่บ้านและสุ่มอย่างง่าย (แบบจับสลาก)

ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานประกอบด้วย t-test และ F-test ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อทดสอบสมมติฐาน “ความแตกต่าง” และใช้ multiple Linear Regression ในการสร้างตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบที่สอบถามที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเที่ยงตรง (content validity) และความเชื่อมั่น (reliability) ดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรง โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาและตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ในเนื้อหาของคำถามแต่ละข้อว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ จากนั้นนำมาแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง ชัดเจนและเข้าใจง่าย

2. การหาความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ กับผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านที่มีความใกล้ชิดและใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด จากนั้นนำไปทดสอบความเชื่อมั่น โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัย เรื่องการสำรวจการสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษา เฉพาะตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะประชากร สังคมและเศรษฐกิจ ของกลุ่มตัวอย่าง
- ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วม
- ส่วนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะประชากร สังคมและเศรษฐกิจ ของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนเครือญาติ ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร มีรายละเอียด ดังนี้

เพศ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยส่วนใหญ่หรือร้อยละ 71.9 เป็นเพศชาย เป็นเพศหญิงร้อยละ 28.1 เนื่องจากช่วงที่ไปเก็บข้อมูลเป็นวันประชุมของหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากผู้ชายมักจะไปประชุมมากกว่าหญิง จึงได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

อายุ

อายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือประมาณร้อยละ 98 มีช่วงอายุอยู่ในวัยกลางคน (ช่วงอายุ 31 - มากกว่า 50 ปี) โดยช่วงอายุวัยกลางคนสามารถแบ่งช่วงอายุออกเป็น ช่วงอายุ 31 - 40 ปี ช่วงอายุ 41 - 50 ปี และช่วงอายุมากกว่า 50 ปี โดยแต่ละช่วงอายุคิดเป็นร้อยละ 16.6, 26.4 และ 55.1 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาว คือช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี คือ ช่วงอายุ 20 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 2 อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่อยู่วัยหนุ่มสาว มักไม่เข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ทำให้มีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน

อาชีพ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 53.9 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาร้อยละ 37.6 ประกอบอาชีพรับจ้าง นอกนั้นก็ประกอบอาชีพ ข้าราชการ พนักงานเอกชน ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว เป็นส่วนน้อย คือร้อยละ 1.7, 1.4, 4.8 และ 0.6 ตามลำดับ อาจเนื่องจาก อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม

ระดับการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 76.4 เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 9.6 ไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 10.1 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 6.5 และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 3.1 สำเร็จการศึกษาระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 1.7 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 2 และสำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีน้อยที่สุดร้อยละ 0.3 เนื่องจากรัฐบาลในสมัยนั้นมีนโยบายให้ประชาชนเรียนตามการศึกษาภาคบังคับ คือ ระดับประถมศึกษา หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วก็ต้องออกมาประกอบอาชีพต่อไป

รายได้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 5,100 บาท ถึง 10,000 บาทต่อเดือนมีประมาณร้อยละ 50.8 รองลงมามีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 22.8 และมีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 ถึง 15,000 บาท 15,001 ถึง 20,000 บาท และมากกว่า 20,000 บาท ร้อยละ 18.8 1.4 และ 6.2 ตามลำดับ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองส่วนใหญ่จึงทำให้มีรายได้ต่อเดือนไม่มากนัก

สถานภาพสมรส

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 66 รองลงมามีสถานภาพหย่า ร้อยละ 18.3 นอกนั้นมีสถานภาพโสด สมรสและแยกกันอยู่ หย่าร้าง เป็นส่วนน้อย คือร้อยละ 8.1 3.1 และ 4.5 ตามลำดับ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สมรสแล้วและอยู่กันเป็นครอบครัว

จำนวนเครือญาติในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเครือญาติระหว่าง 5 - 15 คน คือ ร้อยละ 46.6 โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเครือญาติ 16 - 25 คนรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 20.5 มีจำนวนเครือญาติน้อยกว่า 5 คน ร้อยละ มีจำนวนเครือญาติ 26 - 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 มีจำนวนเครือญาติ

36-45 คน ร้อยละ 4.2 และมีจำนวนเครือญาติมากกว่า 45 คน ร้อยละ 3.9 อาจเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในชุมชนไม่ดี ทำให้เกิดการอพยพถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพที่อื่นเป็นจำนวนมาก

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน คิดเป็นร้อยละ 50.3 รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 44.1 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 7-10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มากกว่า 10 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 อาจเนื่องจากในปัจจุบันโครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น

ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปีมีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 30.6 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชน 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.4 กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชน 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.3 กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชน 31-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.6 กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชน 10-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.4 และ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.8 อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 50 ปี และอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด โดยที่ไม่มีการโยกย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น

ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารในชุมชนจากผู้นำหมู่บ้านและเพื่อนบ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.6 รองลงมา คือ จากผู้นำหมู่บ้าน ร้อยละ 17.7 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 15.4 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 2 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 1.4 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ ร้อยละ 1.1 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้านและวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 6.2 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้านและแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 1.1 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้านและวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 6.2 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้านและแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 0.8 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 0.3 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 12.1 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 0.3 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 1.7 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 0.3 และ ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้านวิทยุกระจายเสียง และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 0.8

อาจเนื่องจาก ชุมชนมีขนาดเล็กและมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด เป็นกันเอง จึงมีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำหมู่บ้านและเพื่อนบ้านเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
(1) เพศ		
ชาย	256	71.9
หญิง	100	28.1
(2) อายุ		
20 - 30 ปี	7	2
31 - 40 ปี	59	16.6
41 - 50 ปี	94	26.4
มากกว่า 50 ปี	196	55.1
(3) ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	36	10.1
ประถมศึกษา	272	76.4
มัธยมศึกษาตอนต้น	23	6.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	11	3.1
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	6	1.7
ปริญญาตรี	7	2
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.3
(4) อาชีพ		
ข้าราชการ	6	1.7
พนักงานเอกชน	5	1.4
เกษตรกรรวม	192	53.9
รับจ้าง	134	37.6
ค้าขาย	17	4.8
ธุรกิจส่วนตัว	2	0.6

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
(5) รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 5,000 บาท	81	22.8
5,001 - 10,000 บาท	181	50.8
10,001 - 15,000 บาท	67	18.8
15,001 - 20,000 บาท	5	1.4
มากกว่า 20,000 บาท	22	6.2
(6) สถานภาพสมรส		
โสด	29	8.1
สมรสและอยู่ด้วยกัน	235	66.0
สมรสและแยกกันอยู่	11	3.1
หย่าร้าง	16	4.5
ม่าย	65	18.3
(7) จำนวนเครือญาติในชุมชน		
น้อยกว่า 5 คน	57	16
5 - 15 คน	166	46.6
16 - 25 คน	73	20.5
26 - 35 คน	31	8.7
36 - 45 คน	15	4.2
มากกว่า 45 คน	14	3.9
(8) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1 - 3 คน	179	50.3
4 - 6 คน	157	44.1
7 - 10 คน	16	4.5
มากกว่า 10 คน	4	1.1
(9) ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน		
น้อยกว่า 10 ปี	17	4.8
10 - 20 ปี	44	12.4

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
21 - 30 ปี	52	14.6
31 - 40 ปี	65	18.3
41 - 50 ปี	69	19.4
มากกว่า 50 ปี	109	30.6
(10) ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสารในชุมชน		
ผู้นำหมู่บ้าน	63	17.7
เพื่อนบ้าน	55	15.4
วิทยุกระจายเสียง	7	2.0
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	5	1.4
หน่วยงานราชการ	4	1.1
ผู้นำหมู่บ้านและเพื่อนบ้าน	116	32.6
ผู้นำหมู่บ้านและวิทยุกระจายเสียง	22	6.2
ผู้นำหมู่บ้านและแผ่นพับประชาสัมพันธ์	4	1.1
เพื่อนบ้านและวิทยุกระจายเสียง	22	6.2
เพื่อนบ้านและแผ่นพับประชาสัมพันธ์	3	0.8
วิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับประชาสัมพันธ์	1	0.3
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และวิทยุกระจายเสียง	43	12.1
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับประชาสัมพันธ์	1	0.3
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และแผ่นพับประชาสัมพันธ์	6	1.7
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	1	0.3
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง และแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	3	0.8
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	1	0.3

ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. ทางกายภาพ		
- การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชน	3.41	มาก
- การเข้าร่วมงานบุญของเพื่อนบ้าน	3.56	มาก
- การเข้าร่วมงานประจำปีของชุมชน	3.42	มาก
- การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มองค์กรชุมชน	3.10	มาก
- การเข้าร่วมทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน	3.16	มาก
รวม	3.33	มาก

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทางกายภาพอยู่ในระดับ 3.33 จากคะแนนเต็ม 5 หรืออยู่ในระดับมาก ตามเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณารายคำถาม การมีส่วนร่วมทางกายภาพอยู่ในระดับมากทุกข้อ จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทางกายภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. ทางสติปัญญา		
- การเข้าร่วมคิดกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชน	2.99	ปานกลาง
- การเข้าร่วมคิดงานบุญของเพื่อนบ้าน	3.00	มาก
- การเข้าร่วมคิดงานประจำปีของชุมชน	2.90	ปานกลาง
- การเข้าร่วมคิดเพื่อพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชน	2.74	ปานกลาง
- การเสนอแนวความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน	2.91	ปานกลาง
รวม	2.91	ปานกลาง

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทางสติปัญญา อยู่ในระดับ 2.91 หรืออยู่ในระดับปานกลาง ตามเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณารายคำถาม พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกข้อ ยกเว้นการมีส่วนร่วมในการคิดงานบุญของเพื่อนบ้าน อยู่ในระดับมาก จึงสรุปได้ว่า กลุ่ม

ตัวอย่างมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นการมีส่วนร่วมในการคิดงานบุญของเพื่อนบ้านที่อยู่ในระดับมาก

ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. ทางอารมณ์		
- รู้สึกว่าชุมชนมีความเข้มแข็ง	3.79	มาก
- รู้สึกปลอดภัยเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชน	3.99	มาก
- รู้สึกเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน	3.88	มาก
- รู้สึกว่าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้	4.21	มากที่สุด
- รู้สึกว่าสามารถคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นได้	4.03	มากที่สุด
รวม	3.98	มาก

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทางอารมณ์ อยู่ในระดับ 3.98 หรืออยู่ในระดับมากตามเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาจากค่าตามพบว่า ส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับมาก ยกเว้น การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ด้านความรู้สึกว่าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และความรู้สึกที่สามารถคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นได้ อยู่ในระดับ 4.21 และ 4.03 ตามลำดับ หรืออยู่ในระดับมากที่สุด จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ด้านความรู้สึกว่าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และความรู้สึกที่สามารถคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ		
- รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	4.06	มากที่สุด
- รู้สึกยินดีเมื่อชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	4.21	มากที่สุด
- รู้สึกไม่พอใจ เมื่อผู้อื่นพุดถึงชุมชนในทางไม่ดี	4.12	มากที่สุด
- ยินดีให้ความร่วมมือเมื่อชุมชนร้องขอ	4.14	มากที่สุด
- รู้สึกว่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนเป็นสิ่งที่ควรรักษาไว้	4.38	มากที่สุด
รวม	4.18	มากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมของความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับ 4.18 หรืออยู่ในระดับมากที่สุด ตามเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณารายการคำถามพบว่า การมีส่วนร่วมของความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมของความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
โดยรวม	3.60	มาก
ทางกายภาพ	3.33	มาก
ทางสติปัญญา	2.91	ปานกลาง
ทางอารมณ์	3.98	มาก
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ	4.18	มากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 3.60 จากคะแนนเต็ม 5 หรืออยู่ในระดับมาก ตามเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน จะพบว่า การมีส่วนร่วมด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมทางกายภาพ และการมีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาที่อยู่ในระดับปานกลาง เป็นที่สังเกตได้ว่า การมีส่วนร่วมด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลางอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย จึงทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

ทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ระดับการศึกษา และ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนเครือญาติที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งผลการทดสอบสมมติฐานมีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามเพศ

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เพศ : ชาย	3.63	0.898	1.112	0.287
หญิง	3.53	0.942		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.287 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันตามเพศ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เพศไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 1.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันตามเพศ

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เพศ : ชาย	3.40	1.062	1.588	0.057
หญิง	3.16	1.119		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.057 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามเพศ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เพศไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 1.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามเพศ

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
เพศ : ชาย	2.93	1.049	1.246	0.214
หญิง	2.86	1.156		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.214 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามเพศ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เพศไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 1.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามเพศ

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
เพศ : ชาย	4.00	0.674	0.816	0.667
หญิง	3.92	0.683		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.667 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามเพศ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เพศไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 1.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามเพศ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามเพศ

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
เพศ : ชาย	4.18	0.809	1.950	0.024
หญิง	4.18	0.811		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.024 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามเพศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 9 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
อายุ : 20-30 ปี	3.38	0.947	0.958	0.562
31-40 ปี	3.68	0.895		
41-50 ปี	3.57	0.950		
มากกว่า 50 ปี	3.59	0.964		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.562 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 2.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 10 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อายุ : 20-30 ปี	2.74	0.934	0.871	0.620
31-40 ปี	3.45	1.003		
41-50 ปี	3.31	1.082		
มากกว่า 50 ปี	3.32	1.099		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.620 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 2.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 11 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อายุ : 20-30 ปี	2.86	1.133	0.744	0.780
31-40 ปี	3.06	1.053		
41-50 ปี	2.85	1.046		
มากกว่า 50 ปี	2.89	1.101		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.780 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 2.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 12 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อายุ : 20-30 ปี	3.83	0.778	0.902	0.567
31-40 ปี	3.96	0.778		
41-50 ปี	3.98	0.859		
มากกว่า 50 ปี	3.99	0.838		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.567 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 2.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 13 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
อายุ : 20-30 ปี	4.08	0.942	0.608	0.847
31-40 ปี	4.26	0.745		
41-50 ปี	4.16	0.815		
มากกว่า 50 ปี	4.17	0.819		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.847 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 14 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
การศึกษา : ไม่ได้เรียน	3.41	0.942	1.935	0.000
ประถมศึกษา	3.59	0.938		
มัธยมต้น	3.67	0.941		
มัธยมปลาย	3.92	0.844		
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	3.60	1.207		
ปริญญาตรี	4.08	1.008		
สูงกว่าปริญญาตรี	3.70	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.000 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 3.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 15 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร ลังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
การศึกษา : ไม่ได้เรียน	3.07	1.068	1.105	0.343
ประถมศึกษา	3.33	1.076		
มัธยมต้น	3.53	1.057		
มัธยมปลาย	3.69	0.956		
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	2.97	1.315		
ปริญญาตรี	3.77	1.104		
สูงกว่าปริญญาตรี	2.80	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.343 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 3.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 16 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
การศึกษา : ไม่ได้เรียน	2.56	1.117	2.354	0.001
ประถมศึกษา	2.88	1.033		
มัธยมต้น	2.92	1.139		
มัธยมปลาย	3.69	1.000		
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	3.23	1.415		
ปริญญาตรี	4.00	1.073		
สูงกว่าปริญญาตรี	4.20	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.001 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างไปตามระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 3.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างไปตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 17 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
การศึกษา : ไม่ได้เรียน	3.90	0.864	1.619	0.062
ประถมศึกษา	4.00	0.819		
มัธยมต้น	3.89	0.885		
มัธยมปลาย	3.87	0.768		
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	3.97	1.091		
ปริญญาตรี	4.09	1.019		
สูงกว่าปริญญาตรี	3.60	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.062 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 3.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 18 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
การศึกษา : ไม่ได้เรียน	4.10	0.721	1.146	0.319
ประถมศึกษา	4.16	0.826		
มัธยมต้น	4.35	0.684		
มัธยมปลาย	4.44	0.654		
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	4.23	1.008		
ปริญญาตรี	4.48	0.837		
สูงกว่าปริญญาตรี	4.20	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.319 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 4 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 19 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อาชีพ : ข้าราชการ	4.21	0.835	1.224	0.150
พนักงานเอกชน	3.45	0.857		
เกษตรกร	3.66	0.956		
รับจ้าง	3.51	0.921		
ค้าขาย	3.48	1.016		
ธุรกิจส่วนตัว	3.32	0.424		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.150 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันตามอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อาชีพไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 4.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 20 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อาชีพ : ข้าราชการ	3.73	1.230	1.482	0.089
พนักงานเอกชน	3.16	0.940		
เกษตรกร	3.40	1.070		
รับจ้าง	3.24	1.064		
ค้าขาย	3.16	1.070		
ธุรกิจส่วนตัว	3.10	0.424		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.089 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อาชีพไม่ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 4.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 21 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อาชีพ : ข้าราชการ	4.13	0.838	1.326	0.159
พนักงานเอกชน	3.08	1.084		
เกษตรกร	2.96	1.130		
รับจ้าง	2.77	0.980		
ค้าขาย	2.96	1.083		
ธุรกิจส่วนตัว	2.50	-		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.159 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อาชีพไม่ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 4.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 22 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อาชีพ : ข้าราชการ	4.30	0.709	1.325	0.179
พนักงานเอกชน	3.64	0.808		
เกษตรกร	4.02	0.830		
รับจ้าง	3.97	0.810		
ค้าขาย	3.74	1.000		
ธุรกิจส่วนตัว	3.50	0.990		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.179 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันตามอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อาชีพไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ สมมติฐานที่ 4.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามอาชีพ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 23 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
อาชีพ : ข้าราชการ	4.67	0.543	1.611	0.080
พนักงานเอกชน	4.12	0.597		
เกษตรกร	4.26	0.784		
รับจ้าง	4.07	0.831		
ค้าขาย	4.06	0.911		
ธุรกิจส่วนตัว	4.20	0.282		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.080 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อาชีพไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 5 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 24 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
รายได้ : น้อยกว่า 5,000 บาท	3.54	0.966	1.141	0.245
5,001-10,000 บาท	3.62	0.950		
10,001-15,000 บาท	3.54	0.963		
15,001-20,000 บาท	3.58	1.193		
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	3.82	0.945		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.245 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 5.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 25 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
รายได้ : น้อยกว่า 5,000 บาท	3.28	1.125	0.632	0.882
5,001-10,000 บาท	3.33	1.074		
10,001-15,000 บาท	3.34	1.040		
15,001-20,000 บาท	3.52	1.701		
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	3.44	1.090		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.882 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามรายได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 5.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันตามรายได้

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันตามรายได้

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันตามรายได้

ตารางที่ 26 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
รายได้ : น้อยกว่า 5,000 บาท	2.79	1.080	0.588	0.838
5,001-10,000 บาท	2.91	1.086		
10,001-15,000 บาท	2.92	1.227		
15,001-20,000 บาท	3.00	1.364		
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	3.28	1.082		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.838 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 5.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 27 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
รายได้ : น้อยกว่า 5,000 บาท	3.91	0.870	0.835	0.645
5,001-10,000 บาท	4.04	0.820		
10,001-15,000 บาท	3.83	0.798		
15,001-20,000 บาท	3.64	0.860		
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	4.24	0.765		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.645 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 5.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 28 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
รายได้ : น้อยกว่า 5,000 บาท	4.18	0.790	1.493	0.118
5,001-10,000 บาท	4.20	0.816		
10,001-15,000 บาท	4.09	0.787		
15,001-20,000 บาท	4.16	0.849		
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	4.31	0.844		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.118 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สมมติฐานที่ 6 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 29 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สถานภาพสมรส : โสด	3.55	0.945	0.852	0.759
สมรสและอยู่ด้วยกัน	3.63	0.956		
สมรสและแยกกันอยู่	3.56	0.950		
หย่าร้าง	3.50	0.947		
ม่าย	3.53	0.922		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.759$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 6.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 30 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สถานภาพสมรส : โสด	3.10	1.178	1.023	0.433
สมรสและอยู่ด้วยกัน	3.40	1.082		
สมรสและแยกกันอยู่	3.09	1.120		
หย่าร้าง	3.10	1.106		
ม่าย	3.28	1.021		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.433$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 6.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 31 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สถานภาพสมรส : โสด	2.89	1.089	0.907	0.578
สมรสและอยู่ด้วยกัน	2.96	1.070		
สมรสและแยกกันอยู่	2.84	1.068		
หย่าร้าง	2.88	1.211		
ม่าย	2.76	1.080		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.578 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ ก็ยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
สมมติฐานที่ 6.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 32 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สถานภาพสมรส : โสด	3.99	0.829	0.661	0.832
สมรสและอยู่ด้วยกัน	3.97	0.846		
สมรสและแยกกันอยู่	4.16	0.734		
หย่าร้าง	3.92	0.842		
ม่าย	4.00	0.807		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.832$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 6.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 33 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร ลังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สถานภาพสมรส : โสด	4.23	0.685	0.374	0.977
สมรสและอยู่ด้วยกัน	4.21	0.827		
สมรสและแยกกันอยู่	4.16	0.879		
หย่าร้าง	4.10	0.828		
ม่าย	4.09	0.779		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.977$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 7 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือญาติ

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนเครือญาติ

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือญาติ

ตารางที่ 34 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เครือข่ายในชุมชน : น้อยกว่า 5 คน	3.43	1.083	1.257	0.121
5-15 คน	3.59	0.937		
16-25 คน	3.66	0.911		
26-35 คน	3.60	0.8473		
36-45 คน	3.74	0.942		
มากกว่า 45 คน	3.78	0.876		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.121 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนเครือข่ายไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 7.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

ตารางที่ 35 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เครือข่ายในชุมชน : น้อยกว่า 5 คน	3.13	1.241	1.640	0.045
5-15 คน	3.33	1.053		
16-25 คน	3.36	1.048		
26-35 คน	3.41	0.941		
36-45 คน	3.63	1.070		
มากกว่า 45 คน	3.63	1.082		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.045 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น จำนวนเครือข่ายเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 7.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

ตารางที่ 36 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เครือข่ายในชุมชน : น้อยกว่า 5 คน	2.64	1.303	1.751	0.025
5-15 คน	2.95	1.031		
16-25 คน	2.99	1.003		
26-35 คน	2.77	0.972		
36-45 คน	3.12	1.138		
มากกว่า 45 คน	3.14	1.078		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.025 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น จำนวนเครือข่ายเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 7.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามจำนวนเครือข่าย

ตารางที่ 37 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เครือข่ายในชุมชน : น้อยกว่า 5 คน	3.91	0.889	1.104	0.350
5-15 คน	3.94	0.857		
16-25 คน	4.05	0.809		
26-35 คน	4.04	0.711		
36-45 คน	3.93	0.810		
มากกว่า 45 คน	4.07	0.680		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.350 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนเครือข่ายไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 7.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย

ตารางที่ 38 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
เครือข่ายในชุมชน : น้อยกว่า 5 คน	4.04	0.898	1.475	0.125
5-15 คน	4.18	0.808		
16-25 คน	4.26	0.786		
26-35 คน	4.19	0.755		
36-45 คน	4.28	0.752		
มากกว่า 45 คน	4.27	0.656		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.125 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามจำนวนเครือข่าย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนเครือข่ายไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 8 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 39 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สมาชิกในครัวเรือน : 1-3 คน	3.62	0.950	0.872	0.725
4-6 คน	3.55	0.953		
7-10 คน	3.71	0.919		
มากกว่า 10 คน	4.02	0.959		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.725$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 8.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 40 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร ลังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สมาชิกในครัวเรือน : 1-3 คน	3.30	1.105	0.796	0.712
4-6 คน	3.33	1.077		
7-10 คน	3.46	0.908		
มากกว่า 10 คน	4.05	0.718		

จากตาราง พบว่า F มีค่า $\text{sig.} = 0.712$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 8.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 41 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
สมาชิกในครัวเรือน : 1-3 คน	2.93	1.121	1.427	0.107
4-6 คน	2.86	1.030		
7-10 คน	3.03	1.109		
มากกว่า 10 คน	3.40	1.698		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.107 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 8.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 42 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	รวม			
	$\bar{X}$	S.D.		
สมาชิกในครัวเรือน : 1-3 คน	4.06	0.790	0.946	0.516
4-6 คน	3.89	0.865		
7-10 คน	3.99	0.914		
มากกว่า 10 คน	4.15	0.846		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.516 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 8.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 43 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
สมาชิกในครัวเรือน : 1-3 คน	4.21	0.786	1.010	0.441
4-6 คน	4.12	0.839		
7-10 คน	4.37	0.745		
มากกว่า 10 คน	4.50	0.576		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.441 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 9 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ตารางที่ 44 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน : น้อยกว่า 10 ปี	3.18	0.784	1.602	0.008
10-20 ปี	3.47	1.002		
21-30 ปี	3.68	1.014		
31-40 ปี	3.58	0.920		
41-50 ปี	3.70	0.927		
มากกว่า 50 ปี.	3.61	0.884		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.008 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 9.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

ตารางที่ 45 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน : น้อยกว่า 10 ปี	2.98	1.085	1.164	0.287
10-20 ปี	3.27	1.155		
21-30 ปี	3.33	1.168		
31-40 ปี	3.37	1.090		
41-50 ปี	3.45	1.040		
มากกว่า 50 ปี.	3.30	1.060		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.287 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 9.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

ตารางที่ 46 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน : น้อยกว่า 10 ปี	2.29	1.168	0.995	0.467
10-20 ปี	2.80	1.040		
21-30 ปี	3.19	1.120		
31-40 ปี	2.92	1.015		
41-50 ปี	3.02	1.076		
มากกว่า 50 ปี.	2.83	1.047		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.467 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 9.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

ตารางที่ 47 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังกศ. เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน : น้อยกว่า 10 ปี	3.58	0.979	2.238	0.004
10-20 ปี	3.67	0.928		
21-30 ปี	3.99	0.906		
31-40 ปี	3.87	0.802		
41-50 ปี	4.09	0.805		
มากกว่า 50 ปี.	4.10	0.717		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.004 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 9.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ตารางที่ 48 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน : น้อยกว่า 10 ปี	3.86	0.904	1.352	0.181
10-20 ปี	4.16	0.886		
21-30 ปี	4.21	0.864		
31-40 ปี	4.17	0.813		
41-50 ปี	4.24	0.788		
มากกว่า 50 ปี.	4.20	0.712		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.181 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่
 เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมมติฐานที่ 10 ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

ตารางที่ 49 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร :				
ผู้นำหมู่บ้าน	3.54	0.909	1.588	0.057
เพื่อนบ้าน	3.42	0.958		
วิทยุกระจายเสียง	3.05	0.868		
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.63	0.725		
หน่วยงานราชการ	4.18	0.943		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน	3.63	0.960		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.42	0.800		
ผู้นำหมู่บ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.96	0.583		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.50	0.815		
เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.31	0.719		
วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.80	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.66	0.994		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.70	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.96	0.838		
วิทยุกระจายเสียง				

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.057 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม

สมมติฐานที่ 10.1 ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

ตารางที่ 50 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร :			2.072	0.006
ผู้นำหมู่บ้าน	3.33	1.127		
เพื่อนบ้าน	3.10	1.067		
วิทยุกระจายเสียง	2.71	0.915		
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.72	0.833		
หน่วยงานราชการ	4.25	1.037		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน	3.33	1.079		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.25	0.998		
ผู้นำหมู่บ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.70	0.552		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.24	0.916		
เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.27	0.924		
วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.00	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.51	1.106		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.20	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.50	1.235		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.60	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง	4.13	0.346		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.006 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักและยอมรับสมมติฐานรองได้ คือระดับการมีส่วนร่วมทางกายแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ดังนั้น ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางกาย

สมมติฐานที่ 10.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันตามระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 51 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร :			1.199	0.253
ผู้นำหมู่บ้าน	2.74	1.117		
เพื่อนบ้าน	2.63	1.108		
วิทยุกระจายเสียง	2.29	0.881		
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	2.92	1.002		
หน่วยงานราชการ	3.95	1.066		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน	3.02	1.054		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง	2.87	0.889		
ผู้นำหมู่บ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.60	0.546		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	2.72	0.883		
เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.37	1.155		
วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.80	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	2.96	1.132		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	2.80	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	3.63	0.805		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.40	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง	3.54	0.777		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.253 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

สมมติฐานที่ 10.3 ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับ
ข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับ
ข้อมูลข่าวสาร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 52 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร :			1.482	0.104
ผู้นำหมู่บ้าน	3.94	0.903		
เพื่อนบ้าน	3.92	0.838		
วิทยุกระจายเสียง	3.94	0.838		
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.73	0.557		
หน่วยงานราชการ	4.20	0.561		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน	3.96	0.866		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.25	0.700		
ผู้นำหมู่บ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.30	0.655		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	4.01	0.690		
เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.60	0.462		
วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	3.80	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	3.99	0.869		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.00	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.20	0.737		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.80	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง	4.00	0.462		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.104 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์

สมมติฐานที่ 10.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานหลัก : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

สมมติฐานรอง : ระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 53 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ	ระดับการมีส่วนร่วม		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร :			1.163	0.305
ผู้นำหมู่บ้าน	4.16	0.812		
เพื่อนบ้าน	4.05	0.821		
วิทยุกระจายเสียง	3.26	0.844		
แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.16	0.508		
หน่วยงานราชการ	4.35	0.810		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน	4.20	0.840		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง	4.30	0.612		
ผู้นำหมู่บ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.25	0.579		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	4.05	0.773		
เพื่อนบ้าน แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.80	0.346		
วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับประชาสัมพันธ์	4.60	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง	4.20	0.869		
เพื่อนบ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.00	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	4.53	0.574		
ผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์	5.00	-		
ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน แผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง	4.40	0.462		

จากตาราง พบว่า F มีค่า sig. = 0.305 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธ สมมติฐานหลักได้ คือยอมรับว่าระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่แตกต่างกันไปตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ตารางที่ 54 ความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ระหว่างลักษณะประชากร สังคม และ เศรษฐกิจ กับ ระดับการมีส่วนร่วม

ตัวแปรอิสระ	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่	3.420	0.315		10.851	0.000
การศึกษา	0.101	0.038	0.161	2.644	0.009
ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน	0.043	0.021	0.120	2.062	0.040

นัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

$$\text{จากสูตร } \hat{y} = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n$$

$$\text{เมื่อ } \alpha = 3.420, \beta_1 = 0.161, \beta_2 = 0.120$$

แทนค่าในสูตร จะได้ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมกับตัวแปรอิสระ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

$$\hat{y} = 3.420 + 0.161 X_1 + 0.120 X_2$$

เมื่อ $\hat{y}$ = ค่าทำนายระดับการมีส่วนร่วม

X_1 = การศึกษา,

X_2 = ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการสำรวจการสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาเฉพาะตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 356 คน มีผลการวิจัยประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลพลังประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 71.9 เป็นเพศชาย ประมาณร้อยละ 55.1 มีอายุมากกว่า 50 ปี นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 76.4 เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา และร้อยละ 66 มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน

ลักษณะทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 46.6 มีเครือญาติอยู่ในชุมชนเดียวกันประมาณ 5-15 คน ร้อยละ 50.3 มีมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 1-3 คน กลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนร้อยละ 30.6 มากกว่า 50 ปี นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 32.6 ได้รับข้อมูลข่าวสารในชุมชนจากผู้นำหมู่บ้านและเพื่อนบ้าน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุดร้อยละ 53.9 ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 50.8 มีรายได้ระหว่าง 5,001 บาท ถึง 10,000 บาทต่อเดือน

ระดับการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 55 ระดับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
โดยรวม	3.60	มาก
ทางกายภาพ	3.33	มาก
ทางสติปัญญา	2.91	ปานกลาง
ทางอารมณ์	3.98	มาก
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ	4.18	มากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ตามเกณฑ์ที่กำหนด และการมีส่วนร่วมด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมทางกายภาพ และการมีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาที่อยู่ในระดับปานกลาง

การทดสอบสมมติฐาน

จากการทดสอบสมมติฐาน สรุปได้ว่า ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ในขณะที่ตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนเครือญาติ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารต่างก็ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 56 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรอิสระ	ค่านัยสำคัญ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
1. เพศ	0.287	✓	
2. อายุ	0.562	✓	
3. อาชีพ	0.000	✓	
4. รายได้	0.150	✓	
5. การศึกษา	0.245		✓
6. สถานภาพสมรส	0.759	✓	
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.121	✓	
8. จำนวนเครือข่าย	0.725	✓	
9. ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน	0.008		✓
10. การได้รับข้อมูลข่าวสาร	0.057	✓	

ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ระหว่างลักษณะประชากร สังคม และ เศรษฐกิจ กับ ระดับการมีส่วนร่วม จะได้ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมกับตัวแปรอิสระ คือ

$$\hat{y} = 3.420 + 0.161 X_1 + 0.120 X_2$$

เมื่อ $\hat{y}$ = ค่าทำนายระดับการมีส่วนร่วม

X_1 = การศึกษา,

X_2 = ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะที่ได้การวิจัย

จากการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย อาจเนื่องมาจากหัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคมชนบทไทยเป็นเพศชาย มีอายุมากกว่า 50 ปี ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน มากกว่า 50 ปี เพราะอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด เป็นผู้สำเร็จ

การศึกษาในระดับประถมศึกษา อาจเป็นเพราะในสมัยก่อนไม่บังคับในเรื่องการศึกษา ทำให้ประชาชนมีการศึกษาน้อย และมีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน มีเครือข่ายอยู่ในชุมชนเดียวกันประมาณ 5-15 คน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมาก เป็นครอบครัวขยาย อาจเนื่องมาจากไม่มีการโยกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือหางานทำในที่อื่นเพราะสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมในที่ดินทำกินของตนเองได้ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่าง ได้รับข้อมูลข่าวสารในชุมชนจากผู้นำหมู่บ้านและเพื่อนบ้านอาจเนื่องมาจากชุมชนชนบทมีความสัมพันธ์และติดต่อกันแบบเป็นกันเองเนื่องจากเป็นสังคมขนาดเล็ก กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนมากอาจเนื่องมาจากเป็นอาชีพหลักของชุมชนและมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำเกษตร มีรายได้ระหว่าง 5,001 บาท ถึง 10,000 บาทต่อเดือน

กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน จะพบว่าการมีส่วนร่วมด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมทางกายภาพและการมีส่วนร่วมทางอารมณ์อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาที่อยู่ในระดับปานกลาง เป็นที่สังเกตได้ว่า การมีส่วนร่วมด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลางอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย จึงทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตาม ระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งมีแนวโน้มว่า ระดับการศึกษาสูงขึ้นจะมีระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้น นอกจากนี้ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน ยังมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมด้วย โดยมีแนวโน้มว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนานกว่าจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยกว่า ส่วน เพศ อายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนเครือข่ายที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) มีแนวโน้มว่า เพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง รายได้ต่อเดือนที่มากขึ้นจะส่งผลให้การมีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้ที่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกันจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรสอื่น ผู้ที่มีจำนวนเครือข่ายในชุมชนมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีจำนวนเครือข่ายน้อย ผู้ที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีจำนวนสมาชิกน้อย และผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารในชุมชนจากช่องทางผู้นำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียงและแผ่นพับประชาสัมพันธ์ จะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ได้รับข้อมูลจากช่องทางอื่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจพลังประชาชนเฉพาะตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งถือเป็นพื้นที่หนึ่งในไม่กี่แห่งที่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนั้นควรศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ด้วยว่ามีระดับพลังประชาชนอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่ขนาดเล็กซึ่งทำให้ทราบเพียงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤติชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส, 2544.
- โกมล ชอบชื่นชม. “ชุมชน : ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้าและยั่งยืน.” เอกสารวิจัย
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2541. (อัคราเนนา)
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.
- ชวนทอง ธนะสุกาญจน์. “พฤติกรรมศาสตร์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมศาสตร์และสร้าง
สุขภาพ.” เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการงานสุขศึกษาในโรงพยาบาล 17
จังหวัดภาคเหนือ 2544. (อัคราเนนา)
- _____. ทฤษฎีและโมเดล การประยุกต์ใช้ในงานสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ :
ยุทธรินทร์การพิมพ์ , 2546.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน: มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น : ศูนย์
ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมกับเครือข่าย
ประชาคมสุขภาพในท้องถิ่น, 2543.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย
เยอรมัน, 2541.
- บัณฑูร อ่อนคำ และ วิริยา น้อยวงศ์นงนิตย์. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน : ประสบการณ์ของ
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2533.
- ประเวศ วะสี. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์ , 2533.
- _____. ทางรอด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2533.
- _____. ประชาคมตำบล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- แมทธิวส์ เดวิท. “จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง.” สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (อัคราเนนา)

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์, 2546.

วิกิต ประกายหาญ. ชุมชนเข้มแข็ง: เปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทของไทย. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อกิน รพีพัฒน์, หม่อมราชวงศ์. ปัญหาการพัฒนาชนบท บทเรียนจากกรณีศึกษากระบับตร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. “ระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย.” สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2540. (อัดสำเนา)

ภาษาต่างประเทศ

Eryant, Edward Clark. “Statistic : An introductory analysis.” *Journal Statistic Education*, no 25 (1941) : 115.

Gibson, C.H. “A Concept Analysis of empowerment.” *Journal of Advanced Nursing*.

16,3(1991) : 354-361

มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาคผนวก สงวนลิขสิทธิ์

แบบสอบถามที่.....

แบบสอบถาม

เรื่อง การสำรวจพลังประชาชนในชุมชนชนบทไทย : กรณีศึกษาเฉพาะตำบลชัยเกษม
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

*****

ชื่อ-สกุล.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ลงใน หรือข้อความที่ตรงกับความจริง หรือความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ตอนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

1. ชาย2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 20 ปี2. 20 - 30 ปี3. 31 - 40 ปี4. 41 - 50 ปี5. มากกว่า 50 ปี

3. ระดับการศึกษา

1. ไม่ได้เรียน2. ประถมศึกษา3. มัธยมศึกษาตอนต้น4. มัธยมศึกษาตอนปลาย5. ปวช./ ปวส./ อนุปริญญา6. ปริญญาตรี7. สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

1. ข้าราชการ2. พนักงานเอกชน3. เกษตรกร4. รับจ้าง5. อื่นๆ ระบุ.....

5. รายได้ต่อเดือน

1. น้อยกว่า 5,000 บาท2. 5,001 - 10,000 บาท3. 10,001 - 15,000 บาท4. 15,001 - 20,000 บาท5. มากกว่า 20,000 บาท

6. สถานภาพสมรส

1. โสด2. สมรสและอยู่ด้วยกัน3. สมรสและแยกกันอยู่4. หย่าร้าง

ส่วนที่ 1 คำถาม : ท่านเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้บ่อยครั้งเพียงไร

คำถาม	ระดับความถี่				
	5	4	3	2	1
การมีส่วนร่วมทางกายภาพ					
1. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชน					
2. ท่านเข้าร่วมงานบุญของเพื่อนบ้าน					
3. ท่านเข้าร่วมงานประจำปีของชุมชน					
4. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน					
5. ท่านเข้าร่วมทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน					
การมีส่วนร่วมทางสติปัญญา					
1. ท่านมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชน					
2. ท่านมีส่วนร่วมในการคิดเพื่อจัดงานบุญของเพื่อนบ้าน					
3. ท่านเสนอความคิดในการจัดงานประจำปีของชุมชน					
4. ท่านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดเพื่อพัฒนากลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายในชุมชน					
5. ท่านเสนอแนวความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน					

ส่วนที่ 2 คำถาม : ท่านมีความรู้สึกเหล่านี้มากน้อยเพียงไร

คำถาม	ระดับความรู้สึก				
	5	4	3	2	1
การมีส่วนร่วมทางอารมณ์					
1. ท่านมีความรู้สึกที่ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง					
2. ท่านมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชน					
3. ท่านมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่					
4. ท่านคิดว่าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้					
5. ท่านคิดว่าท่านสามารถคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นได้					
การมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ					
1. ท่านมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน					
2. ท่านมีความรู้สึกยินดีเมื่อชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
3. ท่านรู้สึกไม่พอใจ เมื่อผู้อื่นพูดถึงชุมชนของท่านในทางไม่ดี					
4. ท่านยินดีให้ความร่วมมือเมื่อชุมชนร้องขอ					
5. ท่านรู้สึกว่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนเป็นสิ่งที่ควรรักษาไว้					

ตอนที่ 3 : ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณค่ะ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางสาววรรณวิสา แสงจันทร์
ที่อยู่	51 หมู่ที่ 10 ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77190
ที่ทำงาน	องค์การบริหารส่วนตำบลชัยเกษม หมู่ที่ 1 ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โทรศัพท์ (032) 602857
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต วิชาเอก ภาษาอังกฤษธุรกิจ วิชาโท ภาษาญี่ปุ่น จากมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2550	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชา การจัดการภาครัฐ และภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2550 - ปัจจุบัน	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

\